

HISTÓRIA OBCE ČIERNY BALOG

MOTTO I:

NIKDE A ZA ŽIADNYCH OKOLNOSTÍ NEHANBIŤ SA ZA SVOJ DREVORUBAČSKÝ PÔVOD, ZA SVOJU ČISTÚ, MATKOU UTKANÚ A UŠITÚ, NAŠIM ĽANOM A MOJÍM POTOM VOŇAJÚCU SLOVENSKÚ KOŠELU, V KTOREJ SOM NIKDY NEKRADOL, LEN V MLADOM VEKU TVRDO PRACOVAL. SLOVENSKÚ, NÁRODNÝMI ZNAKMI VYŠÍVANÚ KOŠELU MAL DLHÉ ROKY OBLEČENÚ V PRÁCI I V DŇOCH SVIATOČNÝCH MÔJ OTEC, STARÝ OTEC, DEDO, PRADEDO, PRA... PRA... PRAOTEC A PRADEDO, KEĎ V ČIERNOHRONSKÝCH HORÁCH DOBÝVALI CHLIEB NÁŠ KAŽDODENNÝ. V SLOVENSKÝCH KOŠELIACH SLOVÁCI PROTI FRANKOM, HUNOM, MAĎAROM, TATÁROM A TURKOM A V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ PROTI NEMECKÝM A MAĎARSKÝM OKUPANTOM BOJOVALI A SVOJOU KRVOU ICH VYŠÍVALI.

MNE BOLA SLOVENSKÁ KOŠEĽA V TÝCH NAJHORŠÍCH ČASOCH, KEĎ BOLA V NEBEZPEČENSTVE MOJA MORÁLKA A ČESŤ, DUŠEVNOU NEPRIESTRELNOU VESTOU. V NEJ, SLOVENSKEJ PLEBEJSKEJ KOŠELI, BOLO A JE POVITÉ MOJE SVEDOMIE...

LADISLAV ŤAŽKÝ – V KRÁĽOVSTVE ZELENEJ BOHYNE - VYDAVATEĽSTVO T.R.I. MÉDIUM
BRATISLAVA 2004.

MOTTO II:

OD PRVÉHO DŇA SA TU CÍTIM AKO DOMA. NECH VYLEZIEM NA KTORÝKOL'VEK GRŮŇ, VIDÍM Z NEHO NAJTYPICKEJŠIU ČASŤ SLOVENSKA, NECH PREHOVORÍM S KTORÝMKOL'VEK ČLOVEKOM, HOVORÍ KU MNE DUŠA SLOVENSKÉHO NÁRODA VO SVOJEJ NAJVÝRAZNEJŠEJ PODOBE. TU ČLOVEK CÍTI, ČO JE TO NAŠA ODVEKÁ TÚŽBA PO SLOBODE A ODHODLANIE BIŤ SA ZA ŇU V BOJI NA ŽIVOT I NA SMRŤ.

PETER JILEMNICKÝ – spisovateľ pôvodom Čech. Tieto slová osobne zapísal do školskej kroniky v osade Krám, počas pobytu na Čiernom Balogu na prelome rokov 1945-1946. Na Čiernom Balogu čerpal námet a pripravoval si materiály k románu **KRONIKA / 1947 /**. V románe Kronika, oslávil boj slovenského ľudu proti fašizmu v Slovenskom národnom povstaní.

ÚVODOM

Obec Čierny Balog si **1.septembra 2007** pripomenula 400 rokov od prvej písomnej zmienky o obci Čierny Balog, existencii trvalého osídlenia jej územia – osady Krám.

V roku 2003 vyšla nová monografia Peter Kováčik, Ladislav Ťažký a kol. – Čierny Balog – monografia, vydavateľstvo Forza 2003 / ďalej nová monografia /, ktorá si kladie za cieľ predstaviť obec v nových sociálno, ekonomických a politických pomeroch. Jej súčasťou je aj snaha objektívne popísať históriu vzniku a vývoja Čierneho Balogu. Naše vedomosti sa však od tej doby obohatili a to najmä s využitím služieb knižníc a archívov... Získali sme ďalšie nové fakty a dokumenty, ktoré upresňujú historický pohyb.

Pri príležitosti významného jubilea obce sme sa rozhodli zostaviť presnejšiu chronológiu - Historický kalendár vzniku a rozvíjania sa osídlenia v doline Čierneho Hrona.

Predkladateľom je Ing. Milan Kováčik z Brezna, pôvodný spracovateľ kapitoly - História v novej monografii. Nový doplnený textový materiál a dokumenty boli v prvom polroku 2007 postúpené na lektorovanie ľuďom, ktorí majú blízky vzťah k obci a ich vedomosti by mali byť zárukou objektívne presných informácií. Text a historické medzníky boli prekonzultované:

- Mgr. Štefan Giertl – z Brezna, bývalý dlhoročný kronikár obce a riaditeľ ZŠ na Čiernom Balogu – Jánošovka.
- Spisovateľ Peter Kováčik z Bratislavy – zostavovateľ novej monografie
- Vdp. Peter Tkáč t.č. kňaz na Čiernom Balogu. V spolupráci so svojim predchodcom vdp. Jánom Kamenským sú autormi publikácie - Čo napísali dejiny o našej farnosti - výber z farskej kroniky obce Čierny Balog - Vydal rim.- kat. farský úrad, 2000.
- PhDr. Marián Kováčik z Brezna, ktorý sa venuje štúdiu latinských kníh z obdobia pôsobenia katolíckej rehole – Piaristov v Brezne v rokoch 1673 –1856. Piaristická knižnica na rímsko - katolíckej fare v Brezne, si 13.10.2007 pripomenula 330 výročie založenia.

Verejnoscť Čierneho Balogu a Horehronia sa mala možnosť zoznámiť, prípadne vyjadriť svoje pripomienky k obsahu textu. Historický kalendár obce Čierny Balog bol uverejnený na pokračovanie v mesačníku Baločan, resp v týždenníku Horehronie č. 30,31,32,33, 34/ 2007.

Práca bola vykonaná v súčinnosti a podporou starostu obce Ing. Františka Budovca, a je publikovaná na internetovej stránke obce – www.ciernybalog.sk. Je to náš spoločný príspevok k oslavám obce, ktoré sa uskutočnili 1. septembra 2007 vo Vydrovskej doline.

Prijmeme aj ďalšie hodnoverné informácie pre obohatenie histórie obce Čierny Balog.

Ing. Milan KOVÁČIK

Privat: ul. ČSA 22 977 01 BREZNO

tel: 00421- 48 - 611 2098 mobil: 0915 474 305

milan.kovacik@brnet.sk

<http://www.brezno.sk/poslanci.phtml?id3=20663&id2=0>

HISTORICKÝ KALENDÁR OBCE ČIERNY BALOG

Rieka Čierny Hron dostala svoje pomenovanie podľa farby svojej vody na sútoku s Hronom / Bielym /. Jej voda sa javila čierna, lebo na jej dne bol humus pochádzajúci z historických pralesov, ktorý odnášali prívaly vody. V minulosti bolo bežným javom, že podľa mena vodného toku pomenovali aj okolité územie. Údolie Čierneho Hrona bolo pokryté obrovskými pralesmi až do XV. storočia a ľudoprázdne. Tvorilo doménu uhorských kráľov, ktorí tam so svojimi družinami pri poľovačkách občas zavítali zo Zvolenského hradu.

Od konca XV. storočia pre veľkú vzdialenosť od sídelného Budína uhorskí panovníci obmedzovali návštevy tohto územia. To využili valašskí pastieri z breznianskeho a lupčianskeho panstva a začali prenikať do týchto končín so svojimi stádami oviec a kôz. Za účelom získania pastiev pre svoje stáda vypaľovali a ničili dovtedy nedotknuté pralesy. Pre ďalší vývoj tohto regiónu malo rozhodujúci význam prevzatie banského a hutného podnikania v okolí Banskej Bystrice do rúk štátu – viedenskej komory.

Roku 1545 Kráľovská komora vo Viedni prevzala od Fuggerovcov banskobystrické mediarske podniky do vlastného obhospodarovania. Súčasne zakladá Kráľovskú banskú komoru v Banskej Bystrici a podriaďuje jej i kráľovské lesy v oblasti Horehronia. Lesy v širokom okolí Banskej Bystrice boli vyčerpané nehospodárnym ťažením Thurzovcov a Fuggerovcov, bolo treba hľadať nové zdroje drevných hmôt - bohaté lesy, ktoré by umožnili plnú prevádzku v baniach a medených hutách v Banskej Bystrici. Touto úlohou poveril kráľ štajerského lesmajstra Vlka / Wolfa / Hohenwartera.

- **1547** – Vlk / Wolf / Hohenwarter pochopil horehronské lesy a najmä v údolí Čierneho Hrona našiel nedotknuté pralesy. **21. marca 1547** podal o tom správu dolnorakúskej komore vo Viedni a návrh na výstavbu drevenej hrádze v Hronci, jednoduchých hrabiel pri Slovenskej Lupči a pevných hrabiel v Banskej Bystrici na zachytávanie dreva splavovaného z oblasti Čierneho a Bieleho Hrona.

Pre plynulú vodnú dopravu sa musel vybudovať celý systém vodných nádrží – tajchov, na zachytávanie jarných vôd, suchých / rizne / a vodných / flúdre / šmykov na spúšťanie a približovanie dreva z dolín.

Pastieri sporadicky usídlení od dávnych čias na Čiernom Hrone sa rozumeli aj drevorubačstvu, ale nepoznali spôsob dopravy vyťaženého dreva na diaľku. Z tohto dôvodu následne Hohenwarter priviedol na tzv. Čiernohronské a Bielohronské Handle skúsených nemeckých lesných robotníkov z alpských krajín, zo Štajerska, Salzburgu / Soľnohradska / a Tirolska, kde s takými stavbami mali bohaté skúsenosti. **Roku 1561** nastúpili do Banskej Bystrice aj dvaja odborní lesníci zo Soľnej komory, Adam Keszler z Ausse a Matej Pogner z Berchtesgadenu, kde s plavením dreva mali už väčšie skúsenosti. Obaja začali usmerňovať budovanie stavieb na splavovanie dreva.

- **1564** – Na usmernenie služby menovaných lesníkov vydal cisár Ferdinand I. 23. marca 1564 zvlášťne inštrukcie.

Povešť hovorí, že prvý nemecký drevorubač Schwandtner, ktorý bol otcom početného potomstva, si založil svoje obydlie na tom mieste, kde bystrina pretekajúca Veľkú dolinu ústi do Čierneho Hrona. Pretože sa tam vytvorilo skladište - nazvali ho **Krám** / z nem. obchod, sklad /.

- **1565** – 15. mája 1565 vydal nový cisár Maximilián II (1564-1576) - pamätnú konštitúciu, prvý súborný lesný poriadok tzv. Maximiliánov lesný poriadok. V ňom na základe popisu stavu pohronských komorských lesov, vydal smernice na obhospodarovanie lesov v uhorských banských mestách a banských komorách, banskobystrických, banskoštiavnických, kremnických. Lesný poriadok o.i. hovorí, že drevorubačskí majstri si najímali lesných robotníkov a zásobovali potrebným drevom bane a hutu. Predávali ho komore za cenu, na ktorej sa dohodli.

- do roku **1787** **Kaiserlich – Kônigliche Schwarzwasserer Holz - Handlungen** – nemecky Cisársko – kráľovské čiernohronské drevorubačské Handle; latinsky - Caesareo-Regia lignicidiorum Negotiationes Nigro-Hronczenses. Názov vznikajúceho osídlenia v údolí Čierneho Hrona, z ktorého sa odvádza aj pôvodný skrátený názov **Handle** a obyvatelia **Handelci**. / Holz - Handlungen - kupčenie s drevom, drevoobchody, Holz – Handler - drevokupec /.

-11.jún 1607 **Prvá oficiálna zmienka o existencii drevorubačskej osady Krám**, miesta trvalého osídlenia na území dnešnej obce Čierny Balog.

11. júna 1607 vydal cisár Rudolf II. z rodu Habsburgovcov, služobné pokyny pre ustanovenie lesného šafára v Brezne. Jeho povinnosťou bolo kontrolovať hospodárenie štyroch drevorubačských majstrov breznianskej oblasti, a to v **Beňuši** /Benusch/, **Čiernom Hrone** /Schwartz Ronitz/, v **Kamenistej** / Steinwasser / a **Osrbli** / Zernpach /, aby sa urobil koniec klamstvám a sporom pri vyplácaní miezd a naturálnych pôžitkov, čo zvlášť znechucuje nemeckých robotníkov.

Opis dokumentu sa nachádza Tagányi Károly: Magyar erdészeti oklevéltár,I Budapest 1896 strany 287 – 291. Archív Slovenskej národnej knižnice Martin. Originál sa nachádza OSTERREICHISCHES STAATARCHIV 1030 WIEN, NOTTENDORFER GASSE 2, odkiaľ obec Čierny Balog získala kópiu originálu.

Z dejín mesta Brezna sa dozvedáme: knieža Matej, regent Uhorska, vymenoval za šafára Matúša Markuša. Šafár sa usadil v Brezne a znášal mestské ťarchy ako iní mešťania.

Krám východzia základňa. Tu zriadila Banská komora funkciu drevorubačského majstra / holcmagister- holcmeister /, ktorý riadil nielen splavovanie dreva, lesné práce, ale aj celé drevorubačské Handle. Stal sa jadrom vznikajúcich čiernohronských drevorubačských osád. Prví drevárski majstri v XVI. storočí boli bez výnimky Nemci, ktorí si najímali slovenských robotníkov zo všetkých okolitých strán. Obchod / sklad /, lesná správa - Krám, drevorubači a uhliari si tu uskladňovali potraviny a dostávali potrebné náradie pre prácu. Tvorili ju zrubové stavby. V nich bola nielen administrácia prác, ale aj sklady potrieb lesnej ťažby, potravín a zaobliehania, ktoré si robotníci mohli pri výplatách zakúpiť.

Podľa informačného zdroja č.7 od vdp. Ján Kamenský, Peter Tkáč, prví lesní zamestnanci bývali v Kráme a na pracoviská sa posúvali proti prúdu Čierneho Hrona až po dnešnú Dobroč. Spávali v kolibách pri vzdialených pracoviskách. Postupne povolávali aj rodinných príslušníkov a začali si stavať trvalé príbytky.

- **1616** – v piatok po **Nanebovzatí Panny Márie / 15. augusta /**. Stoličný súd Zvolenskej župy ukončil dlhoročný spor medzi hradným panstvom Slovenskej Ľupče a mestom Breznom o územia v údolí Čierneho Hrona. Súd potvrdil, že vlastníctvo územia mesta Brezna siaha až po pravý breh Čierneho Hrona. Sporným ostalo územie na ľavom brehu Hrona od Klenovského Vepra až po Kamenistý Hronec / potok /. Pretože ani jedna strana nebola schopná predložiť vierolomný doklad o vlastníctve tohto územia využila tento moment Kráľovská banská komora v Banskej Bystrici. Privlastnila si toto územie a postupne pokračovala v kolonizácii údolia Čierneho Hrona, proti prúdu rieky. Tento historický spor literárne spracoval spisovateľ a evanjelický kňaz v Brezne /1930-36/ **Martin Rázus** v románe **Júlia**. / Vydala Matica Slovenská v Turčianskom Sv. Martine 1940 /.

Pretože sa jedná o jednu z prvých historických skutočností týkajúcich sa života na Čiernom Hrone, dovoľm si citovať niekoľko riadkov z tejto knihy.

„ *Súdne dokazovanie sa uskutočnilo z hrebeňa Klenovského Vepra, kam sa celé poverenictvo slávneho stoličného súdu dostavilo. Odtiaľto bolo vidno šíri zvlnený kraj cez Hron až na hole. Tu sa vypočuli aj svedkovia. Vtedajším pánom ľupčianskeho hradu Gašparom Tribelom bolo povolané vyše päťdesiat svedkov.*

Najviac Valaštanov a drevorubačov. Na druhej strane Izák Socovský richtár slobodného a kráľovského mesta Brezna priviedol tiež päťdesiat svedkov.....“

... „ Nasleduje svedok Laurinc Auxt - vyvoláva župný notár Ruttkay. Tento vystúpi zas z ľavého krídla, kde čakajú na svoj rad svedkovia za Brezno. Je trochu zhrbený, ale rezkejší ako Danielčík. Vyholený, portancovanej tváre, no červený a živých očí. Zapekačku strčí si do vrečka, hoc sa mu z nej ešte dymí, a bystro podíde.

- *Vy ste **Laurinc Auxt** ? - nasledujú otázky ako obyčajne. Som prosím.*
- *Odkiaľ ste ? - Z Brezna, ale už tu bývam vyše štyridsať rokov a poznám tu každú riečku a každý kút ani svoju dľaň.*
- *Kde tu ? - Nuž tu, na Čiernych Handľoch .*
- *A čím ste ? - **Drevorubačským majstrom***
- *Čo viete, kade sa tiahol chotár ? - Nuž od vtoku Kamenistého Hronca do Čierneho, hore Čiernym Hroncom. Tu musí byť sporné územie.... - vykladá stavec presvedčivo. Ale potok, čo títo páni, - ukáže rukou na Tribelovcov , - označujú, to je Šaling.*
- *Budete na to prisahať ? - Áno budem*

Je nesporné, že dej popísaný spisovateľom Martinom Rázusom zapadá do obdobia začiatkov osídľovania na Čiernom Hrone. Niektoré uvádzané fakty v úryvku, treba však brať literárne, nie faktograficky. Myslím si, že k ním patrí napríklad, uvádzaný pôvod Laurinca Auxta z Brezna. I napriek tomu môžeme byť hrdý na to, že nám Martin Rázus popísal prvú veľkú osobnosť ľudí z tých čias. Osobnosť staručkého drevorubačského majstra Laurinca Auxta.

- **1615** – Podľa informačného zdroja č.12, A. Hreblay - Brezno a okolie. Žiadosť Kráľovskej banskej komory mestu Brezno, o povolenie usadiť sa drevorubačom a uhliarom v breznianskom chotári, po pravej strane Čierneho Hrona. Breznianky magistrát žiadosti vyhovel a začali sa zakladať handelské osady medzi Čiernym Hronom a Breznom na tzv. prenajatom mestskom území. Jedná sa o dnešné osady Jergov, Fajtov, Komov, Látky, Dobroč, Balog.
- **1635** –

Podľa informačného zdroja č. 14 - **Anton Špiesz – Slobodné kráľovské mestá**, sa k tejto udalosti na strane 199 píše: „ *Brezno dostávalo za to, že dalo súhlas k vzniku 13 drevorubačských osád na svojom teritóriu 32 zl. od Kráľovskej komory a určité poplatky za pasenie dobytku od tunajších obyvateľov* “.

Povešť hovorí, že Georg / Juraj / Auxt sa s povolením komorského úradu tiež usadil na blízkom kopci pri Čiernom Hrone, ktorý bol viac obrátený k slnku ako Krám. Pretože Nemci vyslovujú Georg, ako Jorg, tak osadu začali nazývať Georg – au, postupne poslovenčene **Jergov**. Podobne sa hovorí o založení ďalšej osady, prispôbením mena jej zakladateľa Veith Thurna. Veith sa vyslovuje ako Fajt - z toho **Fajtov**. Osada **Komov** vraj získala svoj názov od Koma – kmotor, druh. Veith Thurn bol potom asi kmotrom zakladateľa osady u Komov / pravdepodobne Stuhldreiter /.

Sú to samozrejme, len domnienky, ale potvrdzujú ich slovné spojenia názvu osady s predložkami, ktoré sa zrejme zaužívali a zachovali od ich založenia, podané ľudovou slovesnosťou. Na otázku – kde, resp. odkiaľ ? Napr. osada U Jergov, do Jergov, od Jergov, ako by tu bývala myšlená rodina. Toto spojenie historicky pretrvalo v osadách, ktoré boli pomenované podľa svojich zakladateľov, alebo inak, osada bola pomenovaná podľa rodu - rodiny, ktorý sa tu usadil. Osady, kde zakladateľ nie je súčasťou názvu, alebo nie je známy, majú ustálené iné predložky, na Balogu, na Balog, z Balogu. Podobne Krám, Dobroč, Pustô... Pomenovanie osady ako rodiny, platí aj v prípadoch osád Fajtov, Komov, ale aj Medveďov.

V osade u **Medved'ov** žili až do roku 1860 skoro sami Medved'ovci. O pôvode priezviska Medved', v osade u Medved'ov, ktorá dostala názov podľa osadníkov rovnakého prímena - Medved', ktorí tam prebývali, nám podala svedectvo známa česká spisovateľka **Božena Němcová** v knihe poviedok **Chyže pod horami** – Obrázok zo Slovenska. Napísané roku 1858.

Skutočnosť, že v osade u Medved'ov žili skoro sami Medved'ovci nám potvrdzuje spisovateľ Pavol Kuzmány /1835-1900/, syn Karola Kuzmányho /1806-1866/ národného buditeľa a spisovateľa pochádzajúceho z Brezna. V jeho knihe poviedok Rozmarné črty / informačný zdroj č. 20 / - v poviedke "U Medved'ov", ktorej dej sa odohráva okolo roku 1860 a opisuje poľovačku na medveďa na Čiernom Hrone, v osade u Medved'ov – uvádza: „ *Tuším, že mám tomu čo ďakovať / myslí zemepisu a gymnáziu /, že viem, kde je vo Zvolenskej stolici - u Medved'ov, čo mi tak ľahko niekto iný nedokáže. Je to osada na Čiernom Hronci a nazýva sa tak nielen sama, ale i obyvatelia volali sa skoro všetci „ Medved'mi „, a prináležali vtedy ako poddaní kráľovskej komore. A všetci títo Medvedi, či už Maco, či Ďuro, či Jano, či Fero - museli rúbať, píliť, plaviť drevo a uhliariť pre hrončiansku mašu a strieborné huty a hámre pri Bystrici. Boli to ľudia tvrdí a silní a nevodilo sa im najhoršie.... „*

Medved'	Čierny Balog			Bacúch		Polomka	Brezno	Slovensko
Rok:	1814	1973	2007	1821	2007	2007	2007	2007
Počet osôb	158	375	201+57	6+11	28+2	23 + 2	381	1816

/ Pozn. 201 + 57 znamená počet dospelých + počet detí do 15 rokov /.

Podobne sa priezvisko rozšírilo i do ostatných obcí na okolí: Pohronská Polhora 16, Valaská 36, Hronec 15 - V ostatných obciach bývajú len sporadicky. V Banskej Bystrici žije okolo 130 a v Bratislave okolo 160 jednotlivcov. Podľa materiálov, ktoré som získal na Ministerstve vnútra SR, register obyvateľstva, na celom Slovensku žije v súčasnosti 889 mužov a 927 žien t.j. 1 816 jednotlivcov s priezviskom Medved'. Tieto porovnania sami osebe hovoria, že ohnisko vzniku tohto priezviska je Čierny Balog, osada U Medved'ov. Na Slovensku sa veľmi „nepremnožili“, ale i tak ich môžeme dnes postretnúť vo všetkých oblastiach spoločenskej činnosti / riaditeľ, režisér, starosta, vynikajúci športovec, odborne zdatní jedinci a na všetkých svetových stranách.

Pôvod vzniku a rozšírenie nositeľov priezviska Medved' z osady u Medved'ov vid'. informačný zdroj č.28 – nová monografia, kapitola Balocké priezviská.

- **1657** – Vizitácia breznianskej cirkvi archidiakonom, ostrihomským kanonikom Štefanom Bartókom v roku 1657. Vizitácia sa uskutočnila na rozkaz kráľa Leopolda I. Svedčí o tom i latinská zápisnica v archíve breznianskej katolíckej fary. V ktorej je možné vyčítať: *Mesto Brezno je počítané medzi slobodné kráľovské mestá / 12.II.1650 / . Obyvatelia sú všetko luteráni a je ich okolo 4000. Filie má – 1. Mýto, patrí k mestu a má 40 ev. obyvateľov, 2. Handle, patriace ku bansko – bystrickej komore, obyvateľov asi 60 duší* Je veľmi pravdepodobné, že tu žili len lesní zamestnanci, ešte bez rodín. Podľa informačného zdroja č.16, strana 32.
Poznámka – Rok 1657 je prvou písomnou zmienkou o osídlení na území dnešnej obce Mýto pod Ďumbierom.
- **1674** – REKATOLIZÁCIA. Po príchode Piaristov / katolícka rehoľa / do Brezna roku 1673, obyvateľstvo evanjelického vyznania konvertovalo / obrátilo sa / na katolícku vieru. V piaristickej knižnici na rímsko - katolíckej fare v Brezne sa nachádza dokument z r.1674 „**Conversi ex Nigro Hronec**“ - **Obrátení z Čierneho Hronca**. Tento dokument obsahuje zoznam 96 osôb. Zrejme ide o doteraz najstarší zoznam osôb žijúcich na Čiernom Hrone. Zoznam začína menom drevorubačského majstra - **Matthias Posch - holcmagister**. Ďalej sú tu uvedené

priezviská **Auxt**, **Gúrtil**, Tobias **Schwantner**, Taxner, tiež Medved'ovci, kováč **Lucas Muránski**, Prečuch, Kupec, atď. Zoznam však neuvádza priezviská napr. Thurn, Stulreiter, a podobne. Ak si uvedomíme, že v stredoveku všeobecne platilo latinské - cuius regio, eius religio - koho panstvo, toho náboženstvo, potom je viac pravdepodobné, že ich nositelia buď už boli katolíkami, alebo konvertovali neskôr, alebo ešte na Čiernom Hrone nebývali.

- 1674 – Poznámka – tu sa žiada ešte upriamiť pozornosť na - **kováč Lucas Muránski**. Farár Štefan Petruš investovaný za farára v Čiernohronskom Balogu roku 1810, vo svojej latinskej kronike obce " Historico – Statistica...", vid' rok 1810, nám zanechal odkaz, ako sa na Čiernom Hrone vyprofilovalo priezvisko **Kováčik**:

"...a Luca Muranski Fabro Ferrario et Vulcanae Murániensibus adoena cujus posterii Faberculi seu Kovacsikiones dicti sunt."

"...sú potomkovia **Lukáša Muránskeho**, kováča / latinsky - *Fabro Ferrario* / , ktorý prišiel z muránskych železiarní. Jeho potomkov nazývali Kováčikmi ".

Ak platí historický odkaz farára Petruša, tak spoločným rodiskom všetkých Kováčikovcov je osada u Komov. Tam založil kováč Lukáš svoju šmikňu. V minulosti platilo, čo osada to kováč, ale osada potrebovala len jedného prípadne dvoch kováčov. Preto synovia kováča Lukáša, ak chceli ostať kováčmi, museli sa rozísť do bližšieho i širšieho okolia. Farár Štefan Petruš nám jednu vetvu popísal, takto :

„ *Komoukove, hi sunt illi Kovacsikiones Luco Muranski posterii qui postquam et Komo ad neo-erectam villam Dobrocs translati fuissent a Patria Komoukomes dicti sunt.*“

„ *Komovkovci, sú to Kováčikovci, potomkovia kováča Lukáša Muránskeho, ktorí sa presťahovali od Komov do novopostavenej Dobroče. Podľa pôvodnej obce ich nazývali Komovčanmi.*“

Toto je súčasne dôkaz, že Kováčikovci sa rozišli z osady Komov. Kováčikovci - Komovkovci boli teda prvými kováčmi v osade Dobroč.

Kováčikovci sú v súčasnej dobe najpočetnejšie zastúpeným rodom na Čiernom Balogu. Podľa príméní - prezývok majú už 50 vetiev, rozídených najmä po celom Slovensku, Čiech, USA... To, že priezvisko Kováčik má pôvod v kováčskom remesle, dnes prezrádzajú aj ich príméná / prezývky / typu Kováčove, Fábrove / latinsky - kováč /, Bľachárikove atď.

Brezniansky spisovateľ **František Kreutz** v knihe poviedok **Heľpianska bosorka**, / vydavateľstvo Osveta 1985 / venoval kováčom Kováčikovcom od Čierneho Hrona, osady Dobroč – poviedku **Ďuro Kováčik Peniažkove**. Dej poviedky vychádza zo skutočnej udalosti, ktorá sa odohrala v čase hladomoru roky 1817-1821. Udalosť opísal jednak farár Štefan Petruš vo svojej Sciagrafií..., vid' rok 1810 a súdne je zdokumentovaná v Štátnom ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici – archívny fond Banská komora v Banskej Bystrici, rok 1817.

V súčasnej dobe žije na Čiernom Balogu 116 rodín Kováčik, čo predstavuje 355 jednotlivcov, na Horehroní žije 1032 a na celom Slovensku 7596, z toho 3660 mužov a 3916 žien. Čo ho zaraďuje na 17–te najpočetnejšie priezvisko Slovenska.

K rozšíreniu priezviska prispelo najmä hutníctvo. Na Horehroní už v 17 – 18 storočí pracovalo 7 vysokých pecí. Kováči boli všade žiadani a z toho dôvodu mali isté privilégia a mohli sa výlučne venovať svojmu remeslu. Zmienka o nich je v súpisoch pracovníkov pri obsluhu vysokých pecí, v klincovníach, kováčskych hámroch. Železo a výrobky z neho rozvážali furmani na konských pot'ahoch do celého Rakúsko-Uhorska, ale aj cez spišské mestá do poľskej Haliče / Lvov / a cez Kysuce do Sliezska. So železom cestovali aj jeho miesiželezi - kováči. Iná migrácia nastávala v obdobiach hladomorov, keď drevorubači odchádzali do „chlebových“ zemí na dolniaky – za pšeniceou.

Prvé celoslovenské stretnutie rodu Kováčik sa uskutočnilo 15.septembra 2001 na Čiernom Balogu. Ďalšie sa uskutočnili - Chynorany na Ponitří, Lučenec, Raková na Kysuciach, Banská Bystrica, Bojnice, Turčiansky Martin. Nasledujúce 9 – Stretnutie sa uskutoční 08. augusta 2009 na Orave v Dolnom Kubíne. Pôvod a rozšírenie nositeľov priezviska Kováčik vid'. informačný zdroj č. 28 – nová monografia, kapitola Balocké priezviská.

- 1709 – Rákocziho / Kurucké / vojská bojujúce proti nemeckej nacionalite vypálili nemecké osady na Handľoch - Krám, Jergov, Balog, Závodie, Fajtov, Komov a osady v Kamenistej, ktoré sa viac nepostavili. Z dokumentu, ktorý sa nachádza v Štátnom ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici, archívny fond - Banská komora, dokument invent. číslo 80 má názov: Popis osád v obvode banskej komory Banská Bystrica z roku 1710 strana 247-3. Drevorubačská osada Čierna Voda, v ňom sa uvádza: “ V roku 1709 bol cisársky Krám / ktorý bol postavený na spôsob Krámu v Beňuši/ – rozsiahly dom s prístavbami, pivnicami, šopami, obytnými priestormi...atd., spolu so všetkými stavbami, budovami - okrem bitúnku a výseku mäsa, ktoré zostali stát' - obrátený rebelmi na popol a ešte doteraz tu nevidno nič iné, len zhorenisko,.. Tento dokument názorne vypovedá o rozsiahlosti a mnohoúčelnosti funkcií, ktoré v čase osídľovania údolia Čierneho Hrona, musela plniť východzia základňa osídľovania – Krám.

Túto udalosť opísal aj spisovateľ Ladislav Ťažký v knihe Host' majstra čerta informačný zdroj č.22 - kapitola „ Syn uteká pred otcom strana 132 „, a ostala aj spomienka v podobe názvov - dolín pod Klenovským Veprom – **Kuričiarka** a **Záruby**. V úseku Záruby sa pravdepodobne obyvatelia Čierneho Hrona pokúsili postaviť zátarasy, aby kurucké vojsko postupujúce od Klenovca sa nemohlo dostať na čiernohronské Handle.

Vypálenie Kurucmi malo dopad na rozvoj osád a osídlenia. Od tej doby nemecký živel na Handľoch ustupoval, nahrádzali ho stále pribúdajúci slovenskí robotníci s rodinami. Potomkovia nemeckých drevorubačov sa museli rozhodnúť či sa poslovenčia, alebo sa vrátia do svojej Alpskej vlasti. Nakoniec sa asimilovali a splynuli so Slovákmi.

- 1710 – Rok po vypálení osád Kurucmi si banská komora zisťovala stav osád a osadníkov. Do svojich súpisov zaznamenávali len osoby schopné rúbať sekerou, ktoré si zaslúžili dennú mzdu – Lohn Zettel. Na Čiernom Hrone v osadách Krám, u Medveďov, Jergov, Závodie, Balog, Fajtov, Komov, Dobroč bolo v tom čase **49 domov**, v nich žilo s rodinami 193 mužov, z toho 87 drevorubačov, 29 vedúcich, drevársky majster na Kráme, traja práceneschopní a 73 chlapcov do 15 rokov. Odhadom spolu so ženami tu žilo **386 osadníkov**, čo predstavovalo 8 osôb na jeden dom. Spracované podľa Július Alberty inform. zdroj 11/. Nasledovne:

1 7 1 0	Dobroč	Komov	Fajtov	Balog	Závodie	Jergov	Medveďov	Krám	Celkom
Domov	4	9	11	8	3	4	6	4	49
Vedúci	5	5	5	6	1	1	5	1	29
Drevorubači	2	16	15	19	3	6	14	12	87
Drevársky majster	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Práce neschopní	-	1	-	1	-	-	1	-	3
Chlapci do 15 rokov	8	12	10	14	2	7	12	8	73
Muži celkom	15	34	30	40	6	14	32	22	193

- 1753 – Banská komora postavila v najstaršej osade Krám drevený kostolík. Bol dlhý 6 a široký 3 siahly. Spravovala ho katolícka rehoľa pátrov Piaristov, ktorí dochádzali z Brezna. Za cisára Jozefa II. roku 1786 tu bola založená miestna kaplánska stanica. Prvým duchovným bol kaplán Michal Gréner. Kostol vyhorel.

- 1774 – V osade Dobroč sa narodil **Jozef Dekrét – Matejovie** *12.07.1774 – 18.01.1841, významný lesnícky priekopník. Svoj bohatý život naplnil krédom „...Lesy zanechať potomkom“. Už za jeho čias začalo dochádzať k pustošeniu lesov Drevorubači a uhliari zanechávali za sebou rúbaniská a holiny. Les sa nestačil samoobnovovať. Preto začal s pestovaním sadeníc zo semien v záhradke, ktorú nazval škôlka. Sadenice sa následne vysádzali do lesných holín. Celkovo dal v okolí Banskej Bystrice a Brezna zalesniť 3 910 ha holín. Bol nielen lesný odborník, ale aj sociálne citiaci človek, ktorý sa napr. zasadil o zavedenie krongeltu – dnes sociálnych dávok v chorobe... Služobne to dotiahol až na cisársko- kráľovského lesmajstra lesného dištriktu, na pozíciu, ktorú v Uhorsku zastávali len šľachtici.

Lesno-banský lekár G.K. Zechenter - Laskomerský pôsobiaci v Brezne /1853-68/ sa vo svojom životopise Päťdesiat rokov slovenského života, / vid' rok 1853 / o Dekrétovi zmienil nasledovne: „ *Ja sa dobre pamätám v Banskej Bystrici na cisársko-kráľovského lesného majstra Dekréta. Keď som bol gymnaziálnym žiakom, chodieval tento šumný, mohutný, vysoký starý pán, keď len stačil, na žiacku omšu na zámok.*

Dekrét bol obdarený veľmi obozretným rozumom, organizačnými schopnosťami. Duchaplné, vtipne riadil rubárskych robotníkov, Ním utvorené pravidlá, čiže zákony, v stručných, presných vetách dlhé časy, ešte aj za môjho pôsobenia, vypísané stáli na školskej budove v Balogu. Dekrét poznal každý kút, každý strom od Banskej Bystrice po Tisovec. Ale nielen stromy, poznal on i ľud, z ktorého lona pošiel, znal on všetky jeho záhyby a obyčaje.

Keď na jar došiel na Balog na plavačku, doviezol sa na koči a bavil sa pri oddávačkách dreva šesť-osem týždňov, a po práci rád videl, keď sa osobníctvo, veselo zabávalo. Po skončení odberaní dreva dal kolesá z koča zobrať, kone poslal hradskou do Bystrice, koč a kolesá dal na plť vyložiť, a sadnúc do koča, zaviezol sa takto originálne, ale pohodlne dolu do mesta na svoju úradnú stanicu.....“.

Dekrét bol s Handelcami spätý nielen svojím rodiskom, ale cítil s nimi i sociálne. Kde mohol tam im pomohol. Jednoduchí ľudia ho z vďačnosti začali nazývať **Svätý Jozef z Handľov**.

Na znak úcty všade kde Jozef Dekrét pôsobil, je zvečnený buď pomníkom, pamätnou tabuľou, alebo názvom ulice. Takto sa s ním dnes môžeme stretnúť v jeho rodisku na Dobroči, pred LZ v Čiernom Balogu, v Brezne na budove Piaristického gymnázia, pri buste na Národnej ulici v Banskej Bystrici, na Starých Horách - v Dolnom Jelenci, v Kováčovej pri Zvolene. Banská Bystrica na mestskom cintoríne prichýlila tohto odborníka a predovšetkým ľudského človeka aj na večnosť.

Jeho životopis a práca je podrobne spracovaná v dokumente a literatúre:

- Moja genealógia, - vlastnoručný životopis - Banská Bystrica, na deň Mateja, 24.2.1815. Podpísaný Jozef Dekrét c.k. banský komorský lesný majster.

Dokument sa nachádza.: Štátny ústredný banský archív Banská Štiavnica.

- Jančík, A a kol.: Jozef Dekrét – Matejovie. Bratislava 1954.

- Horák, J.: Horou pieseň šumí. Bratislava 1956

- Peter Kováčik.: Svätý z Handľov Vydavateľstvo Slovenský spisovateľ 2003

- 1787 – 1. január – **Čierny Hronec** (Nigro Hronecz, Nigro Rhonitz, lat. Nigro Gran, nem. Schwarz-Wasser, maď. Fekete Garam). Pomenovanie odvodené od rieky Čierny Hron. Cirkevné osamostatnenie od mesta Brezna. Vznik vlastnej stálej rím.- kat. farnosti (kaplánska stanica bola povýšená na farnosť), vlastnej cirkevnej matriky a zlúčenie osád z pravej a ľavej strany Čierneho Hrona. Drevorubačské osady na pravom brehu Čierneho Hrona tzv. Čierne Handle, ako Jergov, Balog, Fajtov, Komov, Dobroč, nachádzajúce sa na prenajatom breznianskom území, vytvorili s ostatnými drevorubačskými osadami na ľavom brehu, na Komorskej strane / Krám, Medveďov, Závodie/ obec **Čierny Hronec**. Centrom zlúčených osád sa stala kaplánska stanica v drevenom kostolíku na Kráme, sídlo kaplána Michala Grénera.

Pre úplnosť treba dodať, že na pôde komory bola osídlená len tretina Handelcov, ostatní bývali na prenajatej pôde, ktorá patrila mestu Breznu.

Názov osád Čierny Hronec sa ukázal, ako nie dosť vhodný, lebo sa zamieňal s obcou Hronec, rozprestierajúcej sa o 10 km nižšie. Navyiac v niektorých starých listinách a matrike sa Čierny Hronec skracoval na Hronec, čo ešte aj dnes vedie k zamieňaniu so všeobecne známejším železiarskym Hroncom, so silnou hutníckou tradíciou. Táto príbuznosť a zamieňanie názvov viedla ku praktike, že osady na Čiernom Hronci sa viac nazývali pôvodným názvom Handle, z nemeckého Holz-Handlungen / kupčenie s drevom /. Navyiac toto meno jedinečne charakterizovalo tamojšiu spoločnosť drevorubačov.

- 1804 – Počet osadníkov rýchlo narastal. Malý kostol na Kráme už nevyhovoval, preto sa Kráľovská banská komora v roku 1797, rozhodla na ľavej, komorskej strane, v centre osídlenia, stavať nový, murovaný kostol. Kostol bol vysvätený roku 1804. Spolu s ním bola odovzdaná aj nová murovaná fara a rím.- kat. škola tzv. Handelská trojica. Farnosť sa začala nazývať **Balocká**, pretože bola postavená v susedstve **oproti osady Balog**, ktorá sa rozprestierala na pravom brehu Čierneho Hrona. Osada Balog spolu s novým kostolom, farou a školou sa pre svoju polohu stala centrom drevorubačských osád.

Aby sa vyhlo zámene a nedorozumeniu osada Balog sa úradne, plným názvom nazývala a písala **Nigro=Hronecz=Baloghiensis - Čierny Hronec – Balog**. / Podobne Čierny Hronec – Krám... / Z neho sa postupne dlhoročným používaním, / t.j. ako by sa ľudovo povedalo / neoficiálne vyprofiloval názov Balockej farnosti na **Čiernohronský Balog**. Tento postupne vytlačal úradný názov a presadil sa ako nový - plný názov všetkých osád.

Farár Štefan Petruš doslova uviedol, prečo sa Handelská farnosť označovala dvojitým menom, raz Čiernohronská a potom Balocká. *...Čiernohronská sa volala preto, lebo priestorove zahŕňala všetky drevorubačské Handle a Balocká preto, lebo kostol so školou a farou bol postavený v susedstve osady Balog.*

Štefan Petruš pokračuje: *...v poslednom období sa pomenovanie „ balockej “ farnosti niekoľkoročným užívaním utvrdilo. Tak ju uvádzal schematicizmus banskobystrickej diecézy. Tiež v chrámových účtoch, ktoré sa každoročne predkladali banskobystrickej komore, sa uvádza pod týmto menom. Na začiatku 19.storočia sa viacročným používaním názov zovšeobecnil a cirkevne legalizoval..*

Sídlo drevorubačského majstra však ostalo aj naďalej na Kráme, odtiaľto riadil ťažbu, lesné práce, ale aj celý drevorubačský Čiernohronský Balog.

Poznámka – na tomto mieste je potrebné upresniť pôvod názvu osady Balog. V roku 1804 bol na ľavej strane Čierneho Hrona vysvätený kostol a spolu s ním bola odovzdaná aj nová murovaná fara a rím.- kat. škola tzv. Handelská trojica. Farnosť sa začala nazývať **Balocká**. Táto skutočnosť môže zväzdať k tomu, že názov „ balocká fara“ mal pôvod v maďarskom „ balog –ľavák „.

Nie je tomu tak. Farár Štefan Petruš nám podal svedectvo, že farnosť sa začala nazývať balocká preto, lebo kostol so školou a farou bol postavený v susedstve, **oproti osady Balog**, ktorá sa rozprestierala na pravom brehu Čierneho Hrona.

Osadu Balog založili po roku 1615 nemeckí osadníci na sútoku Čierneho Hrona a potoku Vydrová. Prvýkrát sa spomína roku 1710 pri vykonaní prvého úradného súpisu osôb na Čiernom Hrone. Mala v tom čase iba 8 domov, v ktorých bývalo približne 80 osôb. Ľudová slovesnosť hovorí, že osada Balog vznikla na mieste, kde ležalo na hromade väčšie množstvo dreva. Drevo, brvno je po nemecky Balk. Nemecké Lage, Lag, liegen znamená ležanie, ležiace miesto. Spojením týchto dvoch výrazov na Balklag a jeho sfonetizovaním vzniklo pravdepodobne pomenovanie Balog.

Prof. Šimon Ondruš dáva veci do širších slovenských súvislostí, jednoznačne však vyvracia maďarský pôvod pomenovania osady Balog. Stanovisko prof. Ondruša je uvedené na strane 11,12 v informačnom zdroji 28 - nová monografia.

- 1810 – 1818 Štefan Petruš, narodený 29.10.1783 v Žiari nad Hronom. Za farára vtedajšom Čiernohronskom Balogu bol investovaný 16. augusta 1810, v poradí ako druhý farár v novom murovanom kostole. Založil knihu – *História domus* - do ktorej latinsky zapisoval dejiny svojej farnosti.

Autor svoju rozsiahlu ručne, úhladne písanú kroniku, na dobovom papieri, po jej dokončení v apríli 1818 zviazal do tvrdých dosiek a označil na jej titulnom liste veľkým písmom, celým názvom **HISTORICO=STATISTICA PAROCHIAE NIGRO=HRONCZENSIS SCIAGRA=PHIA, ANNO 1818**. V preklade *Historicko - štatistický popis fary na Čiernom Hrone, rok 1818*.

*„ Pamätná je balocká fara tým, že prechováva veľmi vzácnu etnografickú-historickú knihu *História domus parochiae Balogiensis / Domáca kronika balockej fary /*, hlavne pre časťku písanú počiatkom 19. storočia, kde sa neobyčajne pekne opisujú zvyky, dialógy rýdzeho pôvodného ľudu, kraj a všetko, čo sa hýbe a nehýbe, s osobitným úvodom o historickom vývine Slovanstva a Slovenska, čo na ten čas a tak dôkladne popísané, je obdivuhodné. Zakaždým, keď sa táto kniha dostane do rúk interesovaných znalcov, s veľkým záujmom ju čítajú“.*

Toto veľké uznanie napísal G. K. Zechenter – Laskomerský, bansko-lesný lekár, pôsobiaci v Brezne 1853-68, vo svojej autobiografii s názvom *Päťdesiat rokov slovenského života / vid' rok 1853 /*. I keď autora tejto *Histórie domus* - historickej latinskej kroniky neuviedol, jeho vety platia dodnes. Farnosť rím – kat. cirkvi uchováva historický poklad obce, prvé historické spracovanie vývoja osídlenia a podmienok života na Čiernom Hrone.

Poznámka: V roku 1968 sa Dr. Albert Stránsky s kolektívom rozhodol celé toto dielo preložiť a knižne vydať. Sám k tomu hovorí: *Pri spracúvaní Petrušovej Sciagrafie sa dlho uvažovalo, či sa má proste len preložiť, alebo prepracovať a kde treba aj doplniť. Časti, v ktorých Petrušova Sciagrafia stojí na dobovej výške, boli volne preložené a tvoria jadro knihy. Doplnky sú výsledkom podrobného štúdia ďalších archívnych prameňov a odbornej literatúry“.*

Za týchto podmienok vznikol ďalší hodnotný dokument, historické spracovanie vývoja osídlenia a podmienok života na Čiernom Hrone. Knihu **Albert Stránsky - Drevorubači na Čiernom Hrone na rozhraní XVIII a XIX. storočia**, vydalo Slovenské vydavateľstvo rok 1969.

V knihe Alberta Stránskeho je možné o.i. sa zoznámiť i so životopisom a celoživotným dielom farára Štefana Petruša.

4.mája 1818 si Štefan Petruš zamenil balockú faru s Jánom Schwandnerom,

farárom na Hornej Lehote. V Hornej Lehote našiel učených priateľov Adama Chalupku / 1767-1836/ a syna Jána Chalupku /1791-1871 /. V tomto tvorivom prostredí napísal prvú slovenskú divadelnú hru:

Rajnoha, zbojnícky hajtman a neb začiatkové Černo-hrončanských Handlov

Historická činohra na spôsob komédie složená leta páne 1823 skrz S.P.

Ako vidieť, Petruš ani po odchode z Čiernohronskej fary nevedel zabudnúť na jej zdatný handeľský ľud. Hru napísal v rodnom slovenskom jazyku.

28.októbra 1829 opustil Hornú Lehotu a prebral faru banského mestečka v Ponikách pri Banskej Bystrici. Tam sa 7.júna 1831 stal dekanom a notárom slovensko-ľupčianskeho dištriktu, žiaľ, len na krátko. Epidémia cholery už 17.septembra 1831 skosila jeho ešte pomerne mladý a nádejný život. Zomrel v plnej sile, 48 ročný. Pochovali ho v Ponikách 19.septembra 1831

Pamätná tabuľa odhalená na kostole v osade Balog - v piatok 31.augusta 2007 pri príležitosti osláv 400 rokov od prvej písomnej zmienky o obci Čierny Balog

V TOMTO KOSTOLE PÔSOBIL
V ROKOCH 1810-1818
ŠTEFAN PETRUŠ
KŇAZ, SPISOVATEL
OBDIVOVAL SVOJICH FARNÍKOV
HANDELCOV
HISTORICKY ICH ZVEČNIL
VO SVOJICH DIELACH

- 1814 - Farár Štefan Petruš opísal tzv. Handelskú ústavu výrobnú - organizačnú a mzdový poriadok drevorubačov, v ktorej bol definovaný ich vzťah k vrchnosti, sústava ich povinností, náležitosti odmeňovania a tzv. Osadnícke právo. Vyvinula sa postupne. Priaznivo ovplyvňovala osídľovanie údolia Čierneho Hrona a mala bezprostredný vplyv na sociálne pomery, sociálnu štruktúru osadníkov, sociálnopolitické postavenie osád.

Handelská ústava je podrobne opísaná v informačnom zdroji 5/ Albert Stránsky – Drevorubači na Čiernom Hrone na rozhraní XVIII a XIX storočia. Stredoslovenské vydavateľstvo rok 1969 - strany 161-282.

Jadro Ústavy spočívalo v tom, že Čiernohronskí drevorubači sú zmluvní zamestnanci Banskej komory v Banskej Bystrici, ktorá im jediná mohla rozkazovať. Toto vykonávala prostredníctvom majstra drevorubačov, lesných úradov a Banského súdu.

Všetci obyvatelia čiernohronských Handľov mali niektoré privilégia:

- 1/ boli vyňatí z pod právomoci stolice, t.j. neboli ňou spravovaní, ako poddaní sedliaci dedín
- 2/ boli oslobodení od vojenskej služby t.j. neboli povinní stavať regrútov.
- 3/ nepodliehali zemepánskej vrchnosti – teda ľupčianskému hradnému panstvu ani slobodnému kráľovskému mestu Breznu

SPRAVOVANIE ČIERNOHRONSKÉHO HANDEĽA NA ZAČIATKU 19. STOROČIA

TRÓN JEHO VELIČENSTVA - CÍSÁRA

 VIEDENSKÁ KOMORA

 HLAVNOKOMORSKÝ GRÓFSKY ÚRAD V BANSKEJ ŠTIAVNICI

PREFEKTORÁTNY ÚRAD BANSKEJ KOMORY V BANSKEJ BYSTRICI.

 KOLÉGIUM PREFEKTORÁTNEHO ÚRADU

KOMORSKÍ ÚRADNÍCI:

BANSKÝ RICHTÁR - SUDCA	KOMORSKÝ LESMAJSTER V BANSKEJ BYSTRICI	FIŠKÁL BANSKEJ KOMORY	PREFEKT BANSKEJ KOMORY
KOMORSKÝ LEKÁR V BREZNE	KRÁĽOVSKO KOMORSKÝ POJAZDNÝ V BREZNE		
MAJSTER DREVRUBAČOV V KRÁME			

VOLENÁ SAMOSPRÁVA HANDELCOV:

ŠAFÁRI	CECHMAJSTER MLADŠÍ CECHMAJSTER	POLGÁRI	ŠOLTÉSI
DING - VEDÚCI DINGU – DREVRUBAČI – INVALIDI			

MAJSTER DREVRUBAČOV / holcmagister- holcmeister /: bol najvyšším predstaviteľom komory na Handľoch. Drevorubači ho nazývali „pánom“. Až do roku 1765 bol samostatným podnikateľom. Po tomto období sa stal úradníkom komory: Riadil nielen ťažbu, splavovanie dreva, lesné práce, ale aj celé drevorubačské Handle od ich vzniku. S Banskou komorou, komorným grófom uzavieral trojročnú zmluvu o množstve potrebného dreva, za čo im banská komora poskytovala peňažné a naturálne preddavky na mzdy robotníkov a pridely pôdy. Rozdeľoval ich robotníkom. Jeho sídlo bolo vždy na Kráme. Povinnosťou Čiernohronského drevorubačského majstra bolo nielen vyrobiť dohodnuté množstvo dreva, ale ho i splaviť až ku hrádzi pri Hronci. Takéto najstaršie zmluvy sa zachovali z rokov 1659, 1665, 1668.

DING - VEDÚCI DINGU – DREVRUBAČI:

Zdraví a telesne zdatní, výkonní drevorubači pracovali v osemčlenných skupinách **dingoch** / podľa nemeckého das Geding – pracovný úkol /. Ding mal svoje číslo a pomenovanie podľa vedúceho. Vedúcim dingu, dingovníkom / Vorgedinger /, bol najskúsenejší drevorubač, ktorý pracoval s ostatnými drevorubačmi. Rozhodoval pri práci, zodpovedal za miery spracovaného dreva, a uloženie do šichtúňov. Bol pri odmeňovaní za prácu, mohol si vyberať chlapov do dingu. Napr. roku 1814 sa vo Vydrovskej doline spomína ding Martina Kováčika – Mrdúcha. Spisovateľ Ladislav Ťažký zasa vo svojej knihe - Host majstra čerta /viď informačný zdroj 22/, v kapitole „Medveď medveďovi kláty váľa“, opísal bitku majstra druhého dingu - sváka Mateja Medveďa - Moľotku z

osady u Medvedov s medveďom vo Veľkej doline.

Počet dingov na Čiernom Hrone sa podstatne nemenil, bolo ich 30-40.

Celkový ročný rytmus práce dingů v lesoch (po mesiacoch) bol nasledovný:

15.I. – III. – Štiepanie dreva – metrovice (klúčtov) a jeho skladanie do „ šichtůňov „

IV. – V. – Hodnotenie dreva a jeho splavovanie (plavačka)

V. – VII. – Stínanie, odkôrovanie a približovanie dreva k vodným šmykom, flúdom

VIII.– IX. – Práce na vlastných pozemkoch a okolo domu.

X. – Úprava splavných ciest, nádrží a tokov

XI.– 15.I – Spúšťanie dreva do dolín.

Vytvorené spoločenstvo si na svoje živobytie vytváralo podmienky kupčéním s vyťaženým a splaveným drevom. Výplata za dodané drevo bola formou priamej mzdy, mzda v naturáliách – drevo, pšenica, soľ, železo, oceľ a tretina celkovej mzdy vo forme užívania štátnych pozemkov. V súhrne sa nazývalo „ **osadníckym právom** „, Podľa neho:

a/ každý osadník mal právo používať pridelenú osadnícku usadlosť. Na nej si mohol postaviť dom, zo štátneho dreva, vlastnými silami a na vlastné náklady. Pozemky, aj zastavané zostali štátnym vlastníctvom a osadníci ich len užívali.

b/ mal prídelať pôdy, na ktorej si mohli dopestovať stanovenú normu poľnohospodárskych produktov a chovať určený počet poľnohospodárskych zvierat. Prídelať pôdy sa riadil pracovným a sociálnym zadelením /aktuálni drevorubači a invalidi /. Užívanie pôdy a pôžitky z nej predstavovali tretinu mzdy osadníkov, pre drevorubačov na dôchodku celú penziu a pre vdovy sociálne zabezpečenie. Komora tým sledovala zabezpečenie životných potrieb svojich zamestnancov z ich vlastných zdrojov a vlastnými silami. Nechcela pripustiť, aby poľnohospodárska výroba odpúťavala osadníkov od hlavných povinností a usilovala sa šetriť aj lesy pred klčováním, s cieľom získania pôdy.

c/ z naturálnych, ktoré dostávali od komory, bolo najdôležitejšie obilie, v závislosti od vyrobených míľ dreva, ďalej stavebné a palivové drevo /10 q na ohnište /, soľ, železo a oceľ na pracovné nástroje / sekera, capín, griecpal a iné /, za ich výrobu však musel kováčovi zaplatiť.

V „ Handelskej ústave “ išlo o vytvorenie akejsi drevárskej manufaktúry, ktorej hlavným cieľom bolo zabezpečovanie potrebného dreva pre banskú komoru, pri najmenších nákladoch na pracovnú silu a jej reprodukciu. Ústava pretrvala do začiatku 19. storočia, keď sa stala predmetom sporov.

Farár Štefan Petruš udáva, že na základe týchto podmienok roku 1814 dokázalo v údolí Čierneho Hrona 264 drevorubačov rozdelených do 33 dingov vyťažiť a spolu s rodinami splaviť do Banskej Bystrice 15 765 siah dreva, t.j. asi 101 526 m³. Išlo o drevo klúčtové – metrovica, drevo na uhlie, guľatina na dosky, stavebné drevo a hotové šindle.

Na splavovaní dreva sa každý rok počas jarných vôd podieľali celé rodiny z osád, vrátane žien a detí. K doprave dreva bolo po dolinách vybudovaných 105 km vodných šmykov a 11 hrádz – tajchov na zachytávanie vôd pre splavovanie.

Posledné palivové drevo – metrovica sa splavilo do Banskej Bystrice roku 1908 a kláty – guľatinu pre píly s dĺžkou 4 až 8 m, ktoré boli spojené do plti v roku 1913.

Vodné šmyky – flúdre – na Čiernych Handľoch koncom XIX. storočia

p.č.	Meno údolia	počet	dĺžka	metrov
1	Veľká dolina	2	6 000	„
2	Vydrovská dolina	4	10 500	„
3	Korytárska	2	5 200	„
4	Krížno	1	2 400	„
5	Brôtovo	1	7 700	„
6	Páleničné	8	23 500	„
7	Strunženo	1	2 200	„
8	Čierny potok	1	12 000	„
9	Hrončok	1	7 000	„
10	Tri vody	2	16 000	„
11	Osrblie	2	6 500	„
12	Spády	1	8 000	„
13	Slivková	1	4 000	„
Spolu:		27	105 000	metrov

Vodné hrádze - tajchy – na Čiernych Handľoch koncom XIX. storočia

p.č.	Meno údolia	Konštrukcia	Za koľko hodín		Kubický obsah vody v m ³
			sa naplní	vytečie	
1	Šaling	drevená	10	10	16 200
2	Páleničné	drevená	12	7	9 500
3	Rakytovo	drevená	10	10	3 400
4	Brôtovo	drevená	10	8	3 000
5	Klenovský Vepor	drevená	10	7	1 000
6	Dlhý grúň	drevená	10	8	3 000
7	Kýčera	drevená	10	7	800
8	Vydrovo	drevená	18	5	7 000
9	Tri vody	drevená	24	6	11 500
10	Klementka	drevená	24	4	10 000
11	Hrončok	kamenná	36	8	123 863
Spolu:					189 263 m³

VOLENÁ SAMOSPRÁVA HANDELCOV / čestné funkcie /:

CECHMAJSTER: bol najväznejším voleným funkcionárom Handelskej spoločnosti, volený z radov dingových drevorubačov. Po zvolení ostal ďalej pracovať ako aktívny drevorubač. Išlo len o čestnú funkciu, ako aj ostatné funkcie handelskej samosprávy. Akýsi dedinský richtár, lebo podľa potreby zastupoval celé spoločenstvo drevorubačov. Od skutočných richtárov sa líšil v tom, že nemal palicu a nemohol trestať ani najmenšie priestupky. Túto právomoc mal iba drevorubačský majster. Opatroval napr. dôchodok z mlynov, krčiem, prebytky obilia.... Mal právo hovoriť v mene všetkých Handelcov pred komorou, písať nadriadeným vrchnostiam rôzne žiadosti. Právo podávať návrhy pre všeobecné dobro a povznesenie života Handelcov. Každoročne usporiadal fašiangovú hostinu pre všetkých drevorubačov na ťarchu spoločnej pokladnice.

POLGÁRI: obecní sluhovia, verejní hajdúsi. Podliehali priamo majstrovi drevorubačov. Ich povinnosťou bolo zvolávať robotníkov na rozličné práce, doručovať písomnosti, predvádzať pred súd, odsúdených trestať a palicovať. Boli traja v Kráme, vo Fajtove a v Dobroči.

ŠOLTÉSI: starali sa o hospodárenie na salašoch, teda salašní gazdovia, boli predstavení bačom a valachom. Na sviatok Martina / 11 novembra / vyplácali pastierov a skladali účty majiteľom oviec.

ŠAFÁRI: inšpektori mlynov. Každoročne na fašiangy predkladali účty

hospodárenia pred cechmajstrami a celou handeľskou spoločnosťou.

Drevorubači – Handelci od roku 1564 rúbali a splavovali drevo určené ako palivo najprv pre medené hute v Banskej Bystrici, neskôr aj pre vysoké pece v Hronci a Podbrezovej. Samotné mesto Banská Bystrica si túto historickú skutočnosť zvečnilo **sochou drevorubača s capínom** / nástroj na manipuláciu s ťažkými drevami / v nadživotnej veľkosti, ktorá je umiestnená z pravej strany pred budovou železničnej stanice. Predlohou k soche bol Handelec, ktorý viac ako 300 rokov zásoboval drevom aj uhliarov páliacich drevené uhlie na týchto miestach a blízkych Uhliskách /dnes staršie sídlisko tohto pomenovania /.

- **1820** - máj až 22. jún 1820 veľký drevorubačský štrajk na Bielych a Čiernych Handľoch proti biede a drahote, za zvýšenie miezd. Do štrajku vstúpilo 59 dingov so 472 drevorubačmi. V prípade, že by Banská komora nebola ustúpila, drevorubači pohrozili, že odídu na žatevné práce na juh a komorské hute, by boli ostali bez paliva. Štrajk urovnal dobročský rodák a komorný lesmajster Jozef Dekrét – Matejovie. Do ťažby dreva zaviedol ručnú pílu – bruchačku, namiesto doterajšej sekery. Píla uľahčila prácu, zvýšila jej produktivitu a bezpečnosť. Drevorubačom, ktorí ju začali pri ťažbe používať zvýšili mzdu. Viac informačný zdroj 6 / Ján Zemko a kol. – Čierny Balog. str. 122 - 4

- **1820** – Okolo roku 1820 boli do údolia Čierneho Hrona dovezené zemiaky. Zásľuhu na tom má tiež Jozef Dekrét Matejovie. Pretože boli z Oravy začali ich naši ľudia ľudovo nazývať „Oravkami“. Zemiaky v tom čase znamenali prevrat v stravovaní. Dostali prívlastok „**drevorubačský chlieb**“ Vytlačili zo stravy ovsené posúchy. Do múky sa začali pridávať postrúhané zemiaky a zo vzniknutého zemiakového cesta, uzreli svetlo sveta Slovenské halušky.
 Za zemiaky však bolo treba platiť. Kováči z Horehronia Oravcom platili železom, kované klince, sekery, motyky, svietniky. Furmanská cesta medzi Oravou, Kysucami a Horehroním mala tiež vplyv, na migráciu pracovnej sily z týchto regiónov do údolia Čierneho Hrona / priezviská Belko, Vránsky ./

- **1822** – Bola zrušená funkcia drevorubačského majstra / holcmagister- holcmeister /, Farár Štefan Petruš uvádza, že drevárski majstri v XVI. storočí boli bez výnimky Nemci. Je pravdepodobné, že aj vedúci jednotlivých pracovných skupín (dingov) v XVI. storočí boli Nemci, pri ktorých sa Slováci zapracúvali do lesných robôt. Ako pamiatka na zakladateľov drevorubačských osád sa zachovali nemecké poslovenčené priezviská handeľských rodín. Napr. dnešné priezvisko **Auxt** vzniklo pravdepodobne z nemeckého Axt – sekera, **Giertl**, / od Gúrtl - široký drevorubačský opasok /, **Štulrajter** / od Stuhltreiter – jazdec na osedlanom koni /, **Turňa** / od Thurn – veža /, **Daxner** / od Taxner – taxátor, merač, normovač /, **Schón** / z nem. pekný / atď. Zachovali sa aj nemecké odborné výrazy používané hlavne pri manipulácii s drevom / špalda, griecpal, capín, rizne, tajch, šichta, ale aj peľcman – hríb ./
 Lesno-banský lekár G.K.Zechenter - Laskomerský z pôsobiaci v Brezne /1853-68/ sa vo svojom životopise – Päťdesiat rokov slovenského života, / vid' rok 1853 / k poslovenčeniu nemeckých drevorubačov vyjadril nasledovne: *Títo prisťahovalci sa však úplne, okrem mien, až na nepoznanie poslovenčili. Kroj, reč, mravy, zvyky, ba i typy nemecké potratili, a napodiv všetko ich so sebou donesené národné nemectvo zatopilo sa v hlbokom, všetko troviacom slovenskom mori. Mnohí potratili i svoje nemecké mená a prijali nové, slovenské priezviská, ktoré sa im teraz už prilepili ako správne rodinné mená. Nemecké, ktoré sa ešte zachovali sú napríklad Stulajtiar / Stuhltreiter /..“*
 Historické dokumenty zaznamenali mená drevárskych majstrov napr. roku

1616 – **Laurinc Auxt**, r.1661– **Martin Posch**, r.1674 – **Matthias Posch**, r.1669 – **Juraj Taxner**, r.1683 – **Baltazár Taxner**, r.1686 – **Daniel Bendík**, r.1712 – **Ján Bendík**, r.1820 – **Anton Závodský**.....

Farár Štefan Petruš uvádza, že v 18. storočí boli **Posch, Banko, Bendík** a **Taxner** za dobré vedenie práce na Čiernych Handľoch z hodnosti drevorubačských majstrov povýšení do zemianskeho stavu a mohli sa usadiť v Brezne. Potvrdenie Petrušových slov nachádzame aj v informačnom zdroji 16/ Karol Rapoš – Dejiny EV. A.V. Breznianskej strana 62, kde sa uvádza, že na deň Troch kráľov roku 1683 - v čase Tókolyho povstania, ktorý stál na strane evanjelikov, drevorubačskí majstri od Čierneho Hrona / Hronca /.- Matej Posch a Baltazár Taxner, museli ako senátori katolíckeho náboženstva, opustiť svoje posty v magistráte mesta. Brezna.

Nositelia priezvisk **Posch, Bendík, Taxner / Daxner /** boli v rokoch 1694-1826 aj richtármi mesta Brezna. V Brezne je známy Bendíkovský dom na ulici. M.R.Štefánika č.13, dnešné Horehronské múzeum. Kúpila ho rodina Bendíkovcov v 80-tych rokoch 17. storočia. Z nich **Daniel Bendík /** narodený r. 1640 zomrel 31.augusta 1704 / bol richtárom mesta Brezna roku 1695.

Moc v roku 1822 obci prešla na lesný úrad a lesných úradníkov. Drevársky majster sa preradil za nadlesného. Vznikla Lesná správa, jej sídlom sa stal Krám a od roku 1895 sa z nej vyčleňuje Lesná správa Dobroč / patrili k nej Dobroč, Pustô, Komov, Latky /. Nadriadenými boli Kráľovsko-komorský lesný pojazdný v Brezne, banskobystričský komorský lesmajster a Banský súd.

Z lesných úradníkov treba spomenúť **Jozefa Markusa**, nadlesný na Kráme / 1850-1869 /, organizátor veľkých poľovačiek na medvede. Na „rozpomienku“ mu jeho priatelia venovali dve poviedky. V roku 1870 G.K. Zechenter – Laskomerský uverejnil v almanachu Tábor poviedku Poľovačka na medveďov. Miesto poľovačky sa nachádzalo od rozsiahlej doliny Páleníčné až pod samé svahy Klenovského Vepra. Zúčastnili sa na nej poľovníci z Brezna a okolia a všetci domáci polesní, dozorcovia, horári, drevomajstri a asi päťsto chlapov honcov, „Handelčanov“, ako ich Zechenter nazýval. Dramatická zápleťka mala šťastný koniec. Veľký zver, postrach okolitých salašov, bol dostrieľaný a dorazený, ležal neškodný pri nohách Jozefa Markusa, ktorý mu uštedril piatu smrtonosnú ranu. Bol to jeho osemnásty kus, ktorého strelil v údoliach Čierneho Hrona.

Spisovateľ **Pavol Kuzmány** / 1835-1900 / syn Karola Kuzmányho /1806-1866/, národného buditeľa a spisovateľa pochádzajúceho z Brezna, mu zasa venoval v jeho knihe poviedok – Rozmarné črty / vydav. Tatran 1949 /, poviedku “U Medveďov,.. V nej opisuje poľovačku na medveďa na Čiernom Hrone v osade u Medveďov. Dej sa odohráva okolo roku 1860.

- 1845 – Podľa profesora Júliusa Albertyho informačný zdroj 11 – sa nad osadou Jergov **nachádzali štôlne**, v ktorých sa dolovala železná ruda. V štôlni Karolína pracovalo 12 baníkov, Adolf 11, ďalej štôlne Jozef, Klement, Karol a Zubau / Urban? /. Farár Štefan Petruš hovorí, že chudobná čiernohronská ruda sa dolovala len na troch miestach: vo vrchu nad Balogom, na Pavlovke a v hore Urbanovej – ktoré dlhé roky zásobovali rudou Hrončianske vysoké pece. Viac informačný zdroj č.28 – nová monografia Čierny Balog strany 97 – 101.
- 1848 – **Zrušenie poddanstva - priemyselná revolúcia**. Tzv Handelská ústava, ktorou sa riadil vzťah banskej komory a drevorubačov bola feudálna. Banská komora zavazovala drevorubačov, aby sa výlučne venovali ťažbe dreva a prácami s ňou spojenými. Handelcovi nebolo dovolené hľadať si živobytie inou prácou ako drevorubačstvom a s nim súvisiacimi profesiami, uhliarskou a povozníckou. Jedine obuvníci a kováči, ako povolené remeslá, boli trpení na

Handľoch bez povinnosti rúbania dreva a mohli sa výlučne venovať svojmu remeslu. To sa im povoľovalo nie pre ich osobný prospech, ale pre potrebu a úžitok celého zboru drevorubačov. Ostatné remeselné výrobky si osadníci od Čierneho Hrona museli zabezpečovať v Brezne. Drevorubači ako praví poddaní banskej komory boli povinní vždy a všade, celý život verne slúžiť komore. Ak sa komorský drevorubač od Čierneho Hrona pred rokom 1848 natrvalo odsťahoval do niektorej z okolitých obcí, tak mohlo ísť o skutočne výnimočný prípad, aj to so súhlasom svojho pána. Potvrďuje to štatistické spracovanie cirkevných matrik od Júliusa Albertyho informačný zdroj 11/.

Roky 1848 – 49 priniesli definitívnu likvidáciu feudálnych spoločenských vzťahov založených na poslušnosti, oddanosti, viazanosti najnižších vrstiev na vrchnosť a tým aj zánik tzv. Handelskej ústavy.

O zrušenie poddanstva sa pričínila nastupujúca priemyselná revolúcia. Napr. roku 1836 Uhorský snem prijal železničný zákon. Začala sa výstavba železničných tratí v celom Rakúsko-Uhorsku. Bolo potrebné veľa koľajníc. Náš región mal k tomu všetko potrebné - železnú rudu, palivo - drevo, drevené uhlie, silnú vodnú energiu a kvalifikovanú pracovnú silu. To všetko podnietilo veľký rozvoj hutníckeho hrončianskeho komplexu a zahájenie výstavby najväčšieho závodu na výrobu koľajníc v Rakúsko-Uhorsku „ pod Brezovou “ Terajšie Železiarne Podbrezová.

Drevorubačské remeslo síce aj naďalej prekvitalo, ale obyvateľstvo pokiaľ malo možnosť, mohlo sa slobodne sťahovať aj za inou prácou na okolí. Nehovoriac o zakladaní manželstiev s partnermi s iných obcí, ktoré sa tiež stalo slobodné. Už nebol potrebný súhlas mocipána. Takže až po roku 1848 sa do okolitých obcí sa dostalo viac jednotlivcov a rodín, ktoré predtým boli typicky drevorubačské, Turňa, Štulrajter, Auxt ...

- **1850** – V rokoch 1848 – 50 bola súkromnými podnikateľmi postavená **parná píla**. Podľa jej majiteľa Jánoša vznikala i nová osada - **Jánošovka**. Roku 1910, keď sa výstavbou úzkokoľajnej železnice napojila na železnicu v Hronci zamestnávala 252 pracovníkov. Roku 1921 sa stala majetkom štátnych lesov.

- **1853** – 3. augusta 1853 prišiel do Brezna **Gustáv Kazimír Zechenter – Laskomerský** /1824-1908 /. lesno-banský lekár a spisovateľ. Do obvodu jeho lekárskej opatery patrilo 24 obcí na Bielom a Čiernom Hrone, ako aj Michalová, Polhora, sklená huta na Sihle. Tri roky pomáhal chorým aj na Mýte, Bystrej a Jarabej.

Ako sám píše: *Osobníctvo, podriadené mojej lekárskej opatere sa točilo číslom tisícpäťsto robotníkov. Koľký počet ľudu to mohol byť, zovrubne nemôžem udať, ale nepreháňam azda, keď ho cením na šesť- osemtisíc.*

Jeho ambulancia na Čiernohronskom Balogu bola v zadnom trakte Lesnej správy na Kráme. Svojich pacientov nielen obetavo liečil, ale aj vrúčne miloval.

Počas výkonu svojho povolania na Čiernom Hrone zozbieral početné príbehy zo života tohto ľudu. Vnímavo však pozoroval aj prírodné krásy okolitých hôr / hrebeň Zákľuk, Tlstý Javor .. a ctihodné veľikáne, ktoré na nich rástli – javory, jasene, jedle.../ Vodiť k nim aj svojich hostí na vyhlídku. Všetko to potom pútavo opísal najmä vo svojom rozsiahlom životopise Päťdesiat rokov slovenského života, a v samostatných poviedkach Poľovačka na medveďov – 1870 a Lipovianska Maša –1874.

Pre ilustráciu z jeho autobiografie Päťdesiat rokov slovenského života. Svojich Handelcov nám popísal takto:

Eud tohto okolia vyrastený v lesoch, bol pekný, ba krásny. Najmä chlapi vynikali vzrastom akoby závodiacim s obkľučujúcimi ich jedľami. Podajedni boli vzrastu, že by im Apolón mohol závidieť. Chlapi vysokí, s kratším driekom, dlhými nohami ... Utešený, anatomicky zaujímavý bol pohľad na elitu týchto

rubárov „dingovníkov“. Pri práci v zime ako v lete zhodil kabaňu, kožuštok i náprsník, a krátka košeľa so širokými rukávmi, pri práci na prsiach otvorená – obnažila mu prsia, celý kadlub, a tu krásne bolo vidieť bezchybne utvorenú mohutnými svalmi obtočenú kostru silného pekného chlapa – znamenitej vzorky maliarskej a rezbárskej akadémie.

Takto vystrojení ... pracovali v horách, ako v páli slnka, tak i v treskúcej zime, a to najradšej v noci pri mesiaci, pre krátke dni a pretože sa na mraze kláty ľahšie súchajú. Počul som ich často v noci, keď som sa na saniach viezol ku chorým, odľahlých dolinách pri velebnom nočnom tichu, ako spúšťané kláty dolu grúňom kloktali, hviždali a pri skoku, padajúc na kopu klátov, zacvendžali. Handelec v ťažkej robote pri všetkej tej zime, zbavený podľa jeho mienky zavadzajúcich mu šiat, sa potí, kvapky mu temer mrznú, a ostrý vietor, často so snehom, šibe mu rozohriate obnažené kríže...

.... Ženy so širokým driekom, tak ako i Detvianky, na príchovok boli súce, plodné. A mnohé deti boli počaté v lese, ba stalo sa, že tam i prvé svetlo uzreli, ale vyrastali utužené napospol v slobodnej prírode - nemazané. A radosť bolo vidieť deti v čase štepenia kiahní, konajúc si návštevy z dom do domu. Často som sa čudoval, keď vo vysokom snehu po kolená tieto deťúrence, zaodiate len v dlhých škrablavých košeliach, hemžili sa ako červíky, a v snehu – rozumie sa – boso brodiac, košielku, aby sa nezmočila, vyše pásu zdvíhali. V izbe pod pecou sa im sneh na nôžkach nabraný topil. A čo im bolo? Vyrástli z nich chlapi ako jedle a silné matky ako z ocele .

.... Pohostinnosť handelského drevorubárskeho ľudu bola chvályhodná. Čo ako málo mal, vďaka dal a pri svojich dverách žobrajúceho bez otázok, bez kritizovania čím-tým obdarúval, hoci často jeho prirodzená dobročinnosť tu i tu bola nadužívaná....

.... O krádeži v domoch, to zriedka bolo slýchať, a preto v lete, keď už ľud býval zamestnaný po horách a v poli, dom za domom prázdny, a predsa nebol ani zamknutý. A zriedka niečo skapalo.

Opísal aj odev Handelcov, jeho funkcie pri ťažkej práci drevorubačov nasledovne: Ako hlavná čiastka ich rúcha prichodí remenný, vysoký, takmer po bradu siahajúci **opasok** – okráslený prackami, a tu i tu retiazkami a blýskavými gombíkmi. Tento „Vade mecum - predmet bez ktorého sa nemožno zaobísť“ / v robote chránil najmä obličky, kríže, brucho / slúžil im aj za skriňu, kde nôž, fajka, ohňostroj – predtým kremeň, práchno, ocielka, mechúr na tabak, – miesto majú. Nad tým i nad Handelcom panuje široký, obyčajne masťou napustený ťažký čierny **klobúk**, zastupujúci viacero služieb – dáždnik, slnečník, krov, nádobu na načieranie vody, korýtko, vejár na rozfukovanie ohňa, a tu i tu miernejší materiál na fuknutie po chrbte. Keď sa Handelec bral do cesty, mal hodené na chrbte, na prsiach štyrmi na kríž zviazanými „frumbiermi- súkennými čiernobielymi povrazmi“ zviazané huňavé **cedilo** / veľký súkenný vak /. V ňom si nosili potravín do lesov - na týždňovky. V lesných kolibách im v noci slúžil ako podhlavník a v zime za prikrývku.

Zechenter na Čiernohronskom Balogu veľa času trávil aj pri zábave a poľovačkách so svojimi priateľmi / súdruhmi, ako ich nazýval / vtedajší farár Jozef Kúdelka /1844-1874/ a Jozef Markus, nadlesný na Kráme /1850-1869/. Všetci traja v roku 1863 finančne podporili vznik Matice Slovenskej.

Práve jeho vlastenecké postoje boli trňom v oku u maďarských úradov. 6.mája 1868 ho preložili do Kremnice. Ale aj z Kremnice sa rád vracal medzi ľuďmi do kraja, ktorý si zamiloval.

Poznámka: Zechenter používal na označenie blízkeho rodáka, spojenie môj Zemko. Prívlastok sa na Čiernom Hrone vyprofiloval na priezvisko Zemko.

- **1855** – Horehronie navštívila známa česká spisovateľka **Božena Němcová** /1820–1866/. Od 3.-18. septembra 1855 sa liečila na Sliachi, potom do konca mesiaca pobudla na Horehroní. Historicky je zdokumentované, že okolo 27. septembra 1855 vykonala minimálne dvojdnovú návštevu Čiernohronskeho Balogu. Sprevádzal ju G. K. Zechenter – Laskomerský. Navštívili i Balockú faru a farára Jozefa Kúdelku. Spolu so Zechenterom vysokým, štíhlym a v tom čase ešte slobodným tridsiatnikom aj nocovali spolu v drevenici nad osadou u Medveďov. Bezprostredné stretnutie s ľuďmi a s prírodou v tajomnej, v údolí ukrytej horskej osade u Medveďov naviedli Boženu Němcovú, k napísaniu poviedky **Chyže pod horami – obrázky zo Slovenska – roku 1858**. Dej sa odohráva na statku v rodine u Medveďov v osade rovnakého mena „ u Medveďov“. V poviedke spisovateľka na pozadí hlavnej osnovy - blízkeho vzťahu Slovákov a Čechov, vyjadrenej mnohovravnou vetou: *Veď Slovák a Čech jedného stromu sú list a ľahko si rozumejú*“; majstrovsky podala opis krojov, zvykov, ľudského citu a krás prírody pod majestátnym Ďumbierom.

Valentín Beniak - **Naša priateľka**
/ úryvok /

V Čiernom Balogu som sa dostala
do lesných hlbín, ktoré strážil diviak,
pekne som pozdravila notára
aj zbojníka, čo otváral už krivák.
Z folklóru bola som tam postava,
sestrička brusníc a bystrických slivák,
na fare bola so mnou oštara:
raz nosila som čepiec a raz širák ...

Ďalšie použité informačné zdroje:

Haluzický, B.: Božena Němcová a Slovensko. Bratislava 1952

Valentín Beniak - Piesne podvečerné, Slovenský spisovateľ 1976,

Naša priateľka (Sonety pre Boženu Němcovú)

Týždenník Horehronie č.40 zo 4.10.2005.: Ján Červínka – Pred 150 rokmi

Božena Němcová navštívila Horehronie.

Mesačník Slovenka č.40 / 2004.: Alžbeta Remiášová – Lásky pani Boženy

- **1868** – Do obce sa začína sťahovať **židovská komunita**. Roku 1888 už mali pre svoje deti aj vlastného učiteľa. Udržali sa ako obchodníci a krčmári po II. svetovú vojnu. Môžeme spomenúť v osade Balog rodinu obchodníka Bernáta Fischera, ďalej obchodníkov Goldsteinerovcov – Vojtech a Viktor Groswirthovci / Júlia a Samuel /. Obchodníci - U Komov Goldstúckerovci / Ladislav, Adolf a Vojtech / na Kráme - Artur Lóvy, U Fajtov - Berger, na Pustom Ervín Apellfeld a Fógel, na Jánošovke krčmár Strelinger.

Čierny Balog za svoj druhý domov považoval aj spisovateľ židovského pôvodu Juraj Spitzer / nar. 1919 v Krupine, zomrel 1995 v Bratislave/. Jeho matka bola obchodníčkou na Kráme. Osvedčil to aj v doslove, ktorý napísal k románu Petra Jilemnického Kronika. SVKL Bratislava 1958.

- **1869** – Do obce sa začínajú sťahovať **Rómovia**. Usadili sa v osadách Dolina, Vydrovo, Fajtov, Pod Komovom. Pomenovanie Róm sa v Čiernom Balogu objavilo po prvý raz v päťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia, keď Imro Daško založil folklórny súbor **Upre Roma**. Pre túto etnickú skupinu bolo priliehavejšie pomenovanie Cigán, čo súviselo so špinavou kováčskou prácou, ktorej sa venovali. Keď hrončianska skujovňa začala vyrábať lacné klince, svoj prirodzený talent zamerali na ľudovú hudbu. Rómske ľudové kapely nechýbali

na žiadnej svadbe, fašiangovej burse, či tanečnej zábave. Folklor od Čierneho Hrona šíri rímske ľudové kapely – Súkeníkovcov, Trdíkovcov, Daškovcov, Bartošovcov... Daškov súbor sa za krátky čas vypracoval na popredný v bývalom Československu. Začiatkom šesťdesiatych rokov všetkých mladých Baločanov oslovila ľudová kapela Jula Bartoša – Šuko / viď rok 1933 /.

Na túto tradíciu nadviazal ďalší rodák – husľový virtuóz Alexander Daško, syn Imra Dašku. So svojou kapelou pôsobí v Banskej Bystrici a zahraničí.

- **1871** – Lesníctvo sa osamostatnilo od baníctva a hutníctva. Uhliarstvo, pálenie dreveného uhlia tvorilo základ remeselnej výroby v kovárňach, hámroch a hutiach. Zásoby dreva na Čiernom Hrone podporovali ich rozvoj. Uhliari a furmani na Čiernom Hrone zásobovali hlavne vysoké pece v Hronci a v Tisovci / cez priesmyk Krátke na Diel /. Súčasne premieňali lesné stráne na holiny napr. Páleníčné – lúky Pálenice. Rok 1871 znamenal postupné zanikanie uhliarstva - zvýšenie ochrany, a úsilia do obnovy lesa aj pre budúce generácie.

Na postupný zánik uhliarstva mala vplyv aj rozvíjajúca sa železnica, ktorá začala dovážať hutiam na Horehroní uhlie z baní. Prvý vlak prišiel od Banskej Bystrice do Podbrezovských železiarní roku 1884.

- **1886** – Výnos zo 14.júla 1886 mal za cieľ oklieštenie osadníckeho práva. Rast počtu obyvateľstva, zvyšoval tlak na stavebné pozemky a pôdu, ktorá nestačila užiť ani doterajšie obyvateľstvo. Podľa výnosu plnoprávnym robotníkom / s osadníckymi právami / bol len ten robotník, ktorý dostal pozemok na stavbu domu pred 17. októbrom 1886. Robotníkom, ktorí si chceli postaviť domy po tomto termíne, prideliť pozemok len vtedy, keď podpísali reverz „rezervní drevorubači“, podľa ktorého štátu patrilo nielen pozemok, ale aj stavebný materiál. Postupne sa obmedzovali aj iné osadnícke práva, napríklad pridelenie palivového a stavebného dreva, ornej pôdy a pastvy.

Osadnícky zákon č. 224/1925 Zb.z nadobudol platnosť 13. januára 1926 zrušil feudálny zákon z roku 1886 a uznal osadnícke práva všetkým osadníkom, s podmienkou, že mohli dokázať neprerušovaný výkon práv a povinností osadníka od roku 1914-1926.

Riešenie tzv. osadníckej otázky sa ukázalo ako boľavé miesto vývoja Čierneho Balogu. Jednalo sa o uspokojivé pozemkovo-knižné rozdelenie parciel pôvodne štátnej pôdy do vlastníctva jej skutočných užívateľov. Problém bol najmä pri dedení, odpredaji a novej výstavbe.... Úsilie Štátnych lesov a obecného úradu vyriešiť tento problém pretrvával ešte v roku 1968.

- **1887** – 1. január – **Čierny Balog (Fekete Balog** - názov na maďarských úradoch) Pri oslavách 100-ého výročia vzniku samostatnej farnosti na Čiernom Hrone, bol názov Balog resp. Čiernohronský Balog upravený na **Čierny Balog**. Maďarské úrady však súběžne do roku 1918 používali pomaďarčený názov Fekete Balog.

- **1894** – Územné vydeľenie / osamostatnenie / od breznianskeho chotára. Osvojenie si prenajatého územia po pravom brehu Čierneho Hrona.

- **1908** – Postavený obecný dom v osade Balog. Neskôr prestavaný. Osada Balog sa stáva aj administratívnym centrom Čierneho Balogu s úradníkmi a notárom.

- **1909** – Apríl 1908 začiatok výstavby úzkorozchodnej / 760 mm / lesnej železnice z Hronca na Čierny Balog v dĺžke 10,3 km. Projektoval ju Talian Ing.Bevilagua. **08.01.1909 kolaudácia dráhy a začiatok pravidelnej prevádzky**. V rokoch 1916-1918 ju ruskí vojnoví zajatci rozšírili do všetkých väčších bočných dolín.

K prvým rušňovodičom patrilo Grék J. Nikolajdes. Počas SNP - 26. októbra 1944 viezol na „ mašinke „ partizánom zbrane a proviant z breznianskych

kasární. Pri návrate do Hronca narazili na nemeckú hliadku. Padol pri prestrelke spolu so svojim pomocníkom - kuričom D. Švecom.

Železnička v rozkvetení roku 1946 dosiahla celovú dĺžku 132 km a bola najdlhšou lokálkou v strednej Európe. Zviezla 330 000 m³ dreva ročne. Produktivita pri preprave sa v porovnaní so splavovaním strojnásobila. Dopravné náklady sa znížili skoro o 30 %.

Dňa 31.12.1982 bola prevádzka Čiernohronskej železničky /ďalej ČHZ/ ukončená. Vnuk talianskeho projektanta, ktorý sa na Slovensku asimiloval a robil na Čiernom Balogu riaditeľa lesného závodu ju mal do roku 1985 úplne zlikvidovať. Za záchranu tejto pamiatky možno ďakovať iba nadšeniu a osobnej odvahe tých, ktorí sa postavili proti nezmyselnému rozhodnutiu vtedajšej vlády a podarilo sa im „pretlačiť“ zápis ČHZ do ústredného štátneho zoznamu kultúrnych pamiatok. Slávnostným dňom obnovenia ČHZ sa stal 1. máj 1992. V súčasnej dobe prebieha na ČHZ pravidelná sezónna turistická prevádzka, ktorá je zabezpečovaná na zrekonštruovanom úseku trate z Hronca na Čierny Balog a do Vydrovskej doliny spolu 12 km. K dispozícii sú dve parné lokomotívy a súprava historických osobných vozňov. Časť z nich, vrátane reštauračného vozňa, je v prevedení letných vyhlídkových vozňov, ktoré umocňujú priamy zážitok z jazdy i prírody.

- **1913** – V tomto roku vzniklo jedno z najstarších chránených území na Slovensku Národná prírodná rezervácia Dobročský prales. Dôvodom ochrany je zachovanie posledných zvyškov pôvodných lesov, ktoré sa vyvíjali na našom území tisícročia. Prales sa nachádza vo Veporských vrchoch, v jedľovo-bukovom vegetačnom pásme, v nadmorskej výške 700-1000 m n.m. Zaberá územie o rozlohe 100 ha. Hlavnými drevinami pralesa sú jedľa, buk, smrek, menej javor, jaseň a brest horský. Jedľa sa prirodzene dožíva 450, smrek 350, a buk 250 rokov. V súčasnosti najväčšie stromy v pralesi odumierajú známu Dobročskú jedľu, zlomil roku 1964 víchor. Patrila medzi najmohutnejšie v Európe. Dosahovala vek 450-500 rokov, priemer kmeňa bol 193 cm, výška 56 metrov, váha 38 ton. Napriek tomu tu ešte stále rastie 170 stromov hrubších ako 100 cm a 13 stromov hrubších ako 130 cm.

Zaujímavosťou pralesa sú nielen stromy, ale aj zvieratá. Žije tu jelenia zver, medveď hnedý, rys ostrovid, mačka divá, kuna a bohatá skupina vtáctva.

Vývoj Dobročského pralesa prebieha ako cyklus, v ktorom sú zastúpené všetky vývojové štádiá / dorastanie, optimum a rozpad / a fázy, obnova a dožívanie, ktoré sa vzájomne prelínajú. Celý vývojový cyklus pralesa trvá 400 rokov.

Dobročský prales je v zmysle zákona o ochrane prírody pre verejnosť úplne uzatvorený: Vstup do pralesa je možný len pre odborné exkurzie so sprievodcom z Lesného závodu Čierny Balog

- **1914** – Kráľovskí drevorubači podľa Handelskej ústavy, ktorá sa vyvinula od vzniku osídlenia, boli oslobodení od vojenskej služby t.j. neboli povinní stavať regréty. Začiatok Prvej svetovej vojny roku 1914, priniesol zmenu. Na Čiernom Hrone sa prvýkrát rukovalo. Týkalo sa to každého zdravého muža od 17 do 45 rokov. Vznikla tradícia rozlúčkových hostín. Pre slobodných znamenali svadbu / mnohí sa jej nedožili /, pre ženatých pohreb / mnohých pochovali bez neho /. Veľa sa ich aj vzoprelo. Prišlo napomínanie a neraz neposlušného odvedenca odvliekli maďarskí žandári aj nasilu.

- **1918** – **Čierny Balog**. / Fekete Balog – zaniklo ukončením 1. svetovej vojny /. 28.októbra 1918 vytvorenie novej Národnej rady SR na princípoch spoločného štátu Čechov a Slovákov. Vznik ČSR. Rebélie frontových navrátilcov 3.11.1918.

- **1920** – Voľba prvého richtára Čierneho Balogu. Stal sa ním vojnový invalid **Anton Kováčik**, Fábro - lat. kováč. /*1885-1941/ neskôr Richtárove, zakladateľ Sociálno demokratickej strany. Voľbou richtára sa skončilo obdobie spravovania obce prostredníctvom drevorubačských majstrov, lesných úradov a úradníkov. Sídlnami lesnej správy aj naďalej ostal Krám a Dobroč, ale politickou obcou s richtárstvom, notárstvom a farským úradom sa trvalo stala osada Balog – so spoločným názvom osád Čierny Balog.
- **1921** – Uhorské kráľovské lesy sa organizačne menia na štátne lesy. Od roku 1925 sa Lesné správy Krám a Dobroč členia na polesia, výkonnú službu konajú polesní, ktorým sú podriadení horári a dozorcovia. Od roku 1951 sa obe správy zlúčili do Lesného závodu Čierny Balog, ktorý podlieha riaditeľstvu Štátnych lesov v Banskej Bystrici.
- **1924** – 19.septembra 1924 sa v osade u Komov narodil a vyrástol významný slovenský spisovateľ **Ladislav Ťažký**, nestor a klasik slovenskej literatúry. Do literatúry vstúpil v polovici 50. rokov. Napísal viac ako 30 kníh románov, noviel, divadelných a rozhlasových hier a filmových scenárov. Prostredie, príroda, tvrdá práca v horách – drevorubačov, uhliarov, furmanov, život - radosť a strasti jednoduchých ľudí, mu boli inšpiráciou k 10-tym dielam, ktorých dej sa odvíja v údolí Čiernej rieky / Čierny Hron /. Z nich prvé najznámejšie - Host' majstra čerta / 1962 /, nasleduje Jánošíkova slza, Márie Magdalény / 1983 /, autobiografický román - Aj v nebi je lúka / 1985 /. Zatiaľ ostatnou knihou z prostredia rodiska je - V kráľovstve zelenej bohyně Vydavateľstvo T.R.I. Médium Bratislava 2004. Spisovateľ v nej podáva štúdiu – faktograficky popisuje život a prácu drevorubačov a uhliarov / odev, stravovanie, obydľia v horách, organizácia práce.../. Doplnil ju výberom svojich najlepších, emotívnych noviel a balád, ktoré zobrazujú tragické životné príbehy ľudí od Čiernej rieky.
Po roku 1989 čestný predseda Spolku slovenských spisovateľov, čestný predseda Prezídia Matice Slovenskej. Dvakrát kandidát na prezidenta Slovenskej republiky. Čestný občan Šoporne, mesta Brezna – 1997 a Čierneho Balogu – 2007.
- **1929** – Z Čierneho Balogu do mesta Brezna začal premávať malý autobus. Pohonnou látkou bolo drevo, majiteľom podnikateľ Belha. Do tej doby kto chcel ísť do Brezna napr. na úrad, do škôl na trhy, musel prekonať 10 km vzdialenosť buď konškým povozom, alebo pešo.
- **1929** – 03.marca 1929 prišiel na Čierny Balog rímsko-katolícky novokňaz **Jozef Poláček**. Narodil sa 27.12.1904 v Liesku na Orave. V roku 1931 odišiel z Čierneho Balogu za administrátora do farnosti Chrenovec. Roku 1937 sa opäť vrátil. V Čiernom Balogu pôsobil požeňnaných 31 rokov. Prejavoval sa ako všestranný talent / naučil 6 mužov hrať na organe, založil obecnú dychovku, bol automechanik, hodinár, fotograf, poľovník. / Veľkosť jeho osobnosti sa prejavila počas II. svetovej vojny, kedy podľa Histórie Domus osobnou intervenciou zachránil pred zavraždením niekoľko osôb rómskej a slovenskej národnosti. Svojou vytrvalosťou a zbožnosťou bol príkladom nielen pre svojich farníkov. Jeho horlivosť bola známa aj ŠTB, ktorá sa ho pokúšala viackrát zatknúť. Preto bol neustále strážený svojimi farníkmi. To hovorí o jeho veľkej obľúbenosti. Svoju pastoračnú činnosť ukončil v roku 1968, odchodom na dôchodok. Zomrel v Brezne 13.08.1974. Jeho posledná vôľa bola, aby jeho telo odpočívalo v Čiernom Balogu vedľa svojej matky.
Za všetku obetavú prácu, pomoc, ľudskosť a lásku k Čiernemu Balogu mu obec 31.08.2007 udelila čestné občianstvo in memoriam.
- **1933** – 21.02.1933 sa v osade U Medved'ov – Dolina narodil **Julo Bartoš - Šuko** kapelník ľudovej hudby Bartošovcov. Čiernobalockú ľudovku preslávil po

celej Európe. Jeho vystúpenia na folklórnych festivaloch boli atrakciou. Za svoje umenie si získal prívlastok „ Kráľ rómskych muzikantov “. Jeho najznámejšiu ľudovú pieseň „ Oči, oči, čierne oči...“ pozná celé Slovensko. Zomrel 25.03.2006. Na poslednej ceste ho odprevádzala viac ako tisícka členov rodiny a obdivovateľov, televízie Markíza a JOJ, ľudová hudba - Ďateľinka z Detvy, ku ktorým sa so spevom pridali členovia **folklórnej skupiny Kýčera** z Čierneho Balogu, s ktorou mal rovnaký dátum narodenia

- **1933** – začiatok organizovaného športu. Založenie futbalového klubu v Jánošovke s názvom Tatran Čierny Balog. Prvý futbalový zápas odohrali v máji 1933 s mužstvom susedného Hronca. Zápas skončil víťazstvom skúsenejších hostí v pomere 1 : 2. Čierny Balog má zásluhou nadšenia, obetavosti a odbornosti bývalého aktívneho a všestranného športovca obce Júliusa Klimenta zdokumentované začiatky organizovaného športovania v kolektívnych športoch vid' informačný zdroj 28 – nová monografia strany 246-258.
- **1933** – 6 - 8 jún 1933 **veľký štrajk lesných a piliarskych robotníkov** proti hladu a nezamestnanosti, za zvýšenie miezd. Štrajk potlačilo 130 četníkov streľbou do robotníkov. Potrestaných bolo 140 účastníkov štrajku, žalárovaním a peňažnými pokutami. Štrajk usmerňoval Róbert Gottier / *1897 – 1968 / - významný predák robotnickeho hnutia na Čiernom Balogu v medzivojnovom období.
Vid' Ján Mlynárik – Čiernobalocký štrajk. Stredoslovenské vydavateľstvo 1963.
- **1934 – 36** V osade **Dobroč** si farníci svojpomocne postavili nový farský kostol. Vysvätený **16.10.1936** Andrejom Hlinkom. Zasvätený je Premeneniu Krista Pána – 06.08. Čierny Balog je jedinou obcou na Slovensku, ktorá má dva farské kostoly tej istej koncesie rímsko - katolíckej a dve farnosti.
- **1936** – 20 januára 1936 vypukol tzv. Horehronský štrajk. Štrajk sa rozšíril z Čierneho Balogu na celé Horehronie. Zúčastnilo sa ho viac ako 3 000 robotníkov.. Okresný štrajkový výbor viedol Anton Ťažký / * 1898 – 1991 /, otec spisovateľa Ladislava Ťažkého. Štrajk sa po troch týždňoch vďaka jednote robotníctva, skončil úspešne - zvýšeným miezd o 20 %, plnením požiadaviek kolektívnej zmluvy - sociálne a nemocenské poistenie, pracovnú dobu 40 hodín týždenne, platenú dovolenku...
- **1936** – 6.júna.1936 v osade Balog sa narodil, autor románov, divadelných a rozhlasových hier, scenárista a spisovateľ **Peter Kováčik**. V jeho tvorbe z čiernobalockého prostredia začínal zážitkami z detstva, Jablká nášho detstva /1977/. Jeho najznámejším dielom sú kniha, scenár a Jurajom Jakubiskom na Čiernom Balogu natočený televízny veseloherný triptych – Nevera po Slovensky /1979/ (dabovalo ho aj niekoľko desiatok zahraničných televíznych spoločností). Ďalej divadelná hra Krčma pod zeleným stromom / 1976 /, za ktorú roku 1992 dostal Cenu ministra kultúry SR. Túžba nad túžby /1986/, Tvorivý pobyt /2000/, Svätý z Handľov /2003/, román o Jozefovi Dekrétovi – Matejovie.
Práce Petra Kováčika boli preložené do češtiny, nemčiny, ruštiny, maďarčiny, ukrajinčiny, poľštiny, bulharčiny, macedónčiny. Za svoju bohatú literárnu a umeleckú činnosť získal Cenu mestskej časti Bratislava – Nové Mesto. Od roku 2007 aj čestný občan Čierneho Balogu .
- **1938** – Stavba novej štátnej cesty spájajúca Kriváň s Čiernym Balogom cez Hriňovú.
- **1945** – 29. januára 1945 ukončenie víťazného boja obrancov Čierneho Balogu, proti nemeckej presile a definitívne oslobodenie obce za pomoci Červenej armády, divízie gardového pluku Bogorova. Slovenské národné povstanie / SNP / a

víťazný boj jednoduchých ľudí, partizánov a vojakov od Čierneho Hrona inšpirovali po 2. svetovej vojne spisovateľov, básnikov, filmových režisérov, ale aj ľudovú slovesnosť v podobe bojových piesní a povstaleckých legend, včetně epizódy o najmladšej partizánskej spojke, osem ročný **Janko Gierl**. K najpôsobivejším patrí román **Petra Jilemnického – Kronika / 1947 /**. Autor v ňom dramaticky popísal udalosti v širokom epickom obraze od prípravy, priebehu povstania, až po vyústenie odboja 28–30. januára 1945, keď sa všetko živé spontánne, jednotne postavilo na obranu proti fašistickej presile, ktorá mala za cieľ vypáliť Čierny Balog, ako partizánsku obec. Tento román tak ako vojna, zjednotil obec, stal sa súčasťou jej kultúrneho bohatstva a svedectva tejto doby.

Obyvatelia Čierneho Balogu prechovávajú úctu k pamätným miestam bojov a hrdinom, ktorí za ich slobodu obetovali to najcennejšie – svoj život. V obci a okolitých dolinách ich pripomínajú: Pamätná tabuľa padlých v II. svetovej vojne, dva veľké monumentálne pamätníky, dva cintoríny padlých partizánov a povstaleckých vojakov, trinásť samostatných pomníkov padlým. Obec v spolupráci so miestnym Zväzom protifašistických bojovníkov, každoročne koncom januára usporadúva 20 km dlhý lyžiarsky Pochod vďaka, ktorý začína pri cintoríne padlých povstaleckých vojakov na Tlstom javore a vedie k pamätnému miestu obranných bojov v doline Páleníčné. Pochod sa teší veľkému záujmu mladých ľudí. Bližšie viď informačný zdroj 28 – nová monografia, strany 62-65.

- **1947** – **Čierny Blh** - po starosloviensky (viď – nová monografia Čierny Balog – strana do 1948 11, stanovisko prof. Ondruša.). Vládna moc chcela všetky názvy obcí Balog na Slovensku / napr. Balog na Ipľom ... / zmeniť na Blh. Zmena názvu sa neujala.
- **1948** – 1947-48 Elektrifikácia obce. Na zdroj elektriny boli napojené všetky ulice a domy. Slávnostné zapojenie sa uskutočnilo 30.októbra 1948 o 15.00 hod.
- **1948** – **Čierny Balog**
- **1950** – Práca s drevom prestáva byť jediným zdrojom obživy. Rozvoj priemyslu, začal lákať za prácou, za vzdelaním, hľadanie si partnerov a zakladanie rodín. Začal sa najväčší exodus "Handelcov" do širokého okolia, najmä Brezno, Banská Bystrica, Bratislava, Košice, ale aj celého bývalého Československa.
- **xxxx** – Ďalšie doplňujúce udalosti a medzníky až do dnešných dní spracovali: školstvo, poľnohospodárstvo, kultúra a osveta, záujmové združenia - bývalý starosta obce Rudolf Kováčik. Lesné hospodárstvo - Ing. Boris Pekarovič. Ľudový tanec a piesne – Alžbeta Prepletaná. Šport - Július Kliment. Obliekanie osadníkov - spisovateľ Ladislav Ťažký. Stravovanie, zvyky a obyčaje, ľudoví umelci, Čierny Balog zdroj inšpirácie spisovateľov, filmárov, maliarov, hudobníkov spisovateľ Peter Kováčik. Spolu s výberom z najkrajších noviel a románov, ktorým inšpiráciou bol život a príroda Čierneho Balogu - od spisovateľov Ladislava Ťažkého a Petra Kováčika sa môžete oboznámiť v informačnom zdroji 28:
Peter Kováčik, Ladislav Ťažký a kol. – Čierny Balog monografia. Vydavateľstvo Forza 2003

Vývoj obyvateľstva v údolí Čierneho Hrona - sumarizácia

Počet / rok	1657	1674	1710	1787	1813	1896	1910	1921	1930	1950	1970	2007
Obyvatel'ov	60	96	386	1 237	1 846	3 864	4 863	4 662	5 561	5 741	6 435	5 150
Domov	nezn	nezn	49	136	250	544	nezn.	nezn.	868	nezn.	1 278	1 554
Počet. osôb na 1 dom	-	-	8	9	7	7	-	-	6	-	5	3

Vývoj a rozšírenie tradičných priezvisk na Čiernom Balogu, Brezne a celom Slovensku, čiastočne zoradené podľa horizontu predpokladaného príchodu do údolia Čierneho Hrona.

P	Priezvisko	1814	1973	2007	2007	2007 Slovensko	Z toho	
		Čierny Balog			Brezno		muži	Ženy
1	Švantner Schwantner	173	256	170	208	1 024 55	512 30	512 25
2	Auxt	93	131	132	95	402	185	217
3	Giertl	137	372	246	347	594	412	542
4	Daxner	15	58	41	110	274	134	140
5	Kliment	27	48	42	35	1 391	659	732
6	Schón	21	60	61	46	353	165	188
7	Štulrajter	96	372	261	233	563	276	287
8	Turňa	100	267	163	165	662	307	355
9	Medved'	158	375	258	381	1 816	889	927
10	Kupec	95	271	183	131	1 661	825	836
11	Kováčik	132	517	351	356	7 596	3 664	3 922
12	Dekrét	41	58	18	38	129	67	62
13	Belko	74	290	273	168	2 107	1 010	1 097
14	Berčík	28	82	61	45	214	115	99
15	Bubelíny	39	34	19	81	315	153	162
16	Bukovec	15	56	27	30	94	42	52
17	Caban	29	33	16	113	976	497	479
18	Haviar	23	25	19	17	982	477	505
19	Košťal	21	75	40	40	760	377	383
20	Kovalčík	18	91	56	54	2 677	1 316	1 361
21	Kvietok	11	150	132	78	421	197	224
22	Makuša	14	36	12	26	53	30	23
23	Muránsky	23	65	41	71	419	206	213
24	Pančík	25	231	143	117	580	289	291
25	Pepich	12	43	31	32	172	86	86
26	Pôbiš	23	55	23	58	300	140	160
27	Prečuch	14	40	25	74	149	73	76
28	Prepletaný	20	12	3	5	30	14	16
29	Rosík	6	109	75	33	263	136	127
30	Sitarčík	28	57	42	47	236	111	125
31	Strelec	13	26	26	26	614	322	292
32	Ťažký	88	210	157	115	857	426	431
33	Vránsky	14	52	47	18	116	56	60
34	Zemko	27	47	50	18	1 093	539	554
35	Budovec	–	–	22	6	79	43	36
36	Donoval	–	–	38	24	747	365	382
37	Figľuš	–	–	41	30	74	41	33
38	Gašperík	–	–	18	22	102	53	49
39	Herich	–	–	23	11	354	170	184
40	Jamrich	–	–	15	9	1 356	624	732
41	Kučerák	–	–	25	54	603	304	299
42	Potkány	–	–	66	46	132	67	65
43	Vozár	–	–	20	27	2 048	989	1 059
44	Bartoš	–	–	250	386	6 719	3 266	3 453

Pre názornosť, prehľad najfrekvencovanejších priezvisk na Slovensku, zoradených podľa početnosti. 1 – **Horváth** – 30 813 jednotlivcov, 2 – **Kováč** – 29 079, 3 - **Varga** – 21 709, **Tóth** – 21 604, **Nagy** – 19 341, **Baláž** – 14 114, **Szabó** – 13 998, **Molnár** – 12 632, **Balog** – 10 872, **Lukáč** – 9 718, **Novák** – 9 136, **Polák** – 8 990, **Kovács** – 8 862, **Kollár** – 8 523, **Gajdoš** - 8 363, **Hudák** – 7 927, 17 - **Kováčik** – 7 596 jednotlivcov.... Podľa údajov z Ministerstva vnútra SR - Register obyvateľstva.

V súčasnosti najpočetnejšie rodiny z tradičných priezvisk na Čiernom Balogu:

P. č.	Priezvisko	1973	2007	Pravdepodobná osada pôvodu osídlenia rodiny
1.	Kováčik	116 rodín	117 rodín	Komov - Dobroč
2.	Medved'	82 rodín	87	U Medved'ov
3.	Štulrajter	82 rodín	86	Komov
4.	Giertl	91 rodín	80	Komov - Dobroč
5.	Belko	60 rodín	76	Pustô
6.	Kupec	49 rodín	60	Dobroč
7.	Turna	67 rodín	57	Fajtov - Balog
8.	Švantner	54 rodín	56	Krám
9.	Ťažký	57 rodín	52	Balog
10.	Pančík	37 rodín	48	Krám
11.	Auxt	20 rodín	47	Balog - Jergov
12.	Kvietok	37 rodín	43	U Medved'ov
13.	Rosík	21 rodín	27	Krám
14.	Potkány	23 rodín	23	Fajtov
15.	Košťal	10 rodín	22	Pustô
16.	Schôn	16 rodín	21	Komov
17.	Kovalčík	23 rodín	20	Balog
18.	Berčík	16 rodín	19	U Medved'ov
19.	Figľuš	9 rodín	18	Krám
20.	Zemko	10 rodín	17	Pustô
21.	Kliment	12 rodín	16	Balog
22.	Daxner	14 rodín	15	Krám
23.	Donoval	7 rodín	15	Balog – Jergov
24.	Vránsky	12 rodín	15	Komov
25.	Sitarčík	12 rodín	14	Dobroč
26.	Muránsky	14 rodín	12	Komov
27.	Pepich	11 rodín	12	U Medved'ov
28.	Bukovec	10 rodín	10	Balog
29.	Pôbiš	14 rodín	10	Dobroč
30.	Prečuch	8 rodín	9	Krám
31.	Herich	11 rodín	8	Balog
32.	Dekrét	13 rodín	6	Dobroč

Dnešná obec Čierny Balog sa postupne - zakladaním rozrástla na 13 - nášť osád a to: **Krám** /1564-1607 /, po roku 1615 vznikali osady **Jergov, Závodie, Balog, Medved'ov, Dolina, Fajtov, Komov**, okolo roku 1700 osada **Dobroč**, 1811 **Pustô**, 1836 **Vydrovo**, 1850 **Jánošovka**, 1896 **Latky**. Po roku 1918 vznikli aj miestne časti Nový Krám a Sihla.

Chotár Čierneho Balogu má rozlohu 147,18 km². Je plošne najväčšou obcou Breznianskeho okresu a jednou z najväčších na Slovensku. Územie obce je neobyčajne členité a rozsiahle. Z troch strán ho obkolesuje horská hradba Veporského Rudohoria. Leží v nadmorskej výške 550 m, najvyšším vrchom je Klenovský Vepor s výškou 1338 m / Vepor - kanec, brav zo staroslovienčiny /.

Od roku 1970 obec Čierny Balog tvorí iba **osem osád - Krám, Medved'ov, Balog, Fajtov, Jánošovka, Komov, Pustô, Dobroč**. Počet osád sa znížil predovšetkým preto, že jednotlivé osady medzi sebou stavebne splynuli. Administratívnym zaniknutím niektorých osád, však ich pôvodné názvy nezaklikli, len prešli do nového osídlenia ako pomenovania častí osád - akési štvrte. Osady sú rozťahnuté v dĺžke viac ako 10 km, pozdĺž rieky a bočných dolinách - a žije v nich dnes okolo 5 150 obyvateľov. V obci sú dve samostatné rímskokatolícke farnosti s dvoma kostolmi v osade Balog a Dobroč.

História vzniku a vývoja obce, v doline Čierneho Hrona, je spojená s lesom a drevom, s jeho ťažbou, spracovaním, prepravou a uhliarstvom. V preprave dreva sa vystriedali tri technické, generačné stupne 1. splavovanie dreva, 2. od roku 1909 – lesná železnica, 3. od roku 1985 ťažké automobily. Práca v lesoch bola tak po stáročia hlavným zdrojom obživy obyvateľstva. Na podporu tejto hlavnej funkcie, sa vytvorilo spoločenstvo, pre ktorého pôvod a vývoj je rozhodujúce, že sa tu stretávali, žili a navzájom sa pozitívne ovplyvňovali príslušníci rôznych etnických skupín, Slováci, Nemci, Česi, Poliaci...., ale aj židovská komunita / obchodníci, krčmári.../ a Rómovia. Ľudia rôznych profesií: drevorubači, baníci, uhliari, furmani, kováči, obuvníci, pastieri, lesní úradníci, učitelia, kňazi, obchodníci, hudobníci....

Na formovanie Čiernohronskeho prostredia malo vplyv, že tu nebolo priame spojenie s okolitým svetom. K najbližším spojeniam bolo peši asi 10 km. Do hutníckeho Hronca – železnickou, iba od roku 1909 a do Brezna malým autobusom na drevo – iba od roku 1929. Obec bola od počiatku od sveta prakticky izolovaná. Osadníci boli odkázaní sami na seba, čo vytvorilo potrebu spolupráce a znášanlivosti spolunažívania. Vzťahovalo sa to na všetkých, čo sem prichádzali.

Historický vývoj a tradície Čierneho Balogu, prírodné podmienky, rodisko lesníckeho priekopníka Jozefa Dekréta – Matejovie, inšpirovalo Lesy SR š.p., aby vo Vydrovskej doline v roku 2002 na ploche 140 ha pristupnili pre verejnosť - **Lesnícky skanzen**. Na 3,3 km chodníku sa nachádza 68 zastávok. Tieto názorným spôsobom vypovedajú o lese, jeho funkciách, biológii, histórii, používanej technike, no predovšetkým o jeho význame pre náš život.

Skanzen vznikol z lásky k slovenskej prírode, k horám i k ľuďom, ktorí v nich pracujú a žijú. Vznikol aj z potreby ukázať, že história lesa je aj našou spoločnou históriou. Lebo v rodokmeni každého z nás len zriedka nachádzame rytierov, kráľov, či dobyvateľov, no o to častejšie lovcov, drevorubačov, uhliarov, či hájnikov. Skanzen je otvorený od 1. mája do konca septembra. Doteraz ho navštívilo takmer 100 000 návštevníkov, medzi nimi veľa významných osobností a hostí zo 60 – tých krajín sveta.

Vznikla nová tradícia. Lesy SR š.p v Lesníckom skanzene - každoročne v **sobotu**, ktorá je najbližšie ku dňu narodenín **Jozefa Dekréta – Matejovie - 12.júla**, organizujú **Deň stromu**, sviatok všetkých, ktorí majú radi les.

Lesnícky skanzen, Čiernohronska lesná železnica, prírodná lesná a horská scenéria a pestrý program, ktorý pripravujú organizátori na Deň stromu pritiahne na Čierny Balog každoročne, viac ako 10 000 návštevníkov z celej Európy.

Čierny Balog sa stal významným turistickým centrom. K známym turistickým atrakciám patrí nielen Čiernohronska lesná železnica a Lesnícky skanzen vo Vydrovskej doline, ale aj Národná prírodná rezervácia Dobročský prales, rozvíjajúce sa lyžiarske stredisko Urbanov vrch a rozsiahly chotár s dlhými a hlbokými dolinami, raj turistov a športovcov a všetkých, ktorí majú radi prírodu - v zimných i letných aktivitách.

ČIERNOBALOCKÉ PRVENSTVÁ

- * Čierny Balog v šesťdesiatych rokoch minulého storočia bol najväčšou obcou na Slovensku. Chýbalo mu len dvesto obyvateľov do 7 000, čím by sa stal mestom. (V súčasnosti patrí medzi päť najväčších obcí na Slovensku)
- * Čierny Balog je mernou jednotkou čistoty ovzdušia na Slovensku
- * Dobročský prales je najstaršia zákonom chránená prírodná rezervácia na Slovensku
- * V Dobročskom pralese rástla tzv. „Dobročská jedľa“. Roku 1964 ju zlomil víchor. Patrila medzi najmohutnejšie v Európe. Dosahovala vek 450-500 rokov, priemer kmeňa 193 cm, výška 56 metrov, váha 38 ton. Napriek tomu tu ešte stále rastie 170 stromov hrubších ako 100 cm a 13 stromov hrubších ako 130 cm.
- * Koncom 19. storočia zoľali na Tlstom javore javor, z ktorého vyrobili 72 korýt a korýtok na obáranie ošípaných. Bola to rarita., zaviezli ich na lesnícku výstavu do Banskej Bystrice.
- * Dej prvej slovenskej novodobej činohry Rajnoha, zbojnícky hajtman aneb začiatkové čiernohrončánskych handlov, sa odohráva v Čiernom Balogu a napísal ju balocký farár Štefan Petruš v roku 1823.
- * V čiernobalockých lesoch založil Jozef Dekrét – Matejovie, v roku 1813 prvú lesnú škôlku a semenisko na pestovanie sadeníc v Uhorsku.
- * V roku 1825 v čiernohronských lesoch bavorskí drevorubači po prvý raz v Uhorsku predvádzali stínanie stromov ručnou pílou.
- * Balocký roľník zhotovil najoriginálnejší pluh na Slovensku, ktorý je v Národnom múzeu v Prahe a má inv. číslo 45650. Hriadeľ pluhu je dlhý 182 cm, plaz 82 cm, stĺpnica naklonená dopredu. Pluhovnica je z konára, ktorý sa nad hriadeľom rozdeľuje dvoma prirodzenými výrastkami. Rovná odvalnica je upevnená o spodnú časť pluhovnice a stĺpika.
- * Čiernohronská úzkokoľajná / 760 mm / lesná železnica s dĺžkou 132 km bola najdlhšou lokálkou na Slovensku
- * Prvý vydaný román o SNP Kronika od Petra Jilemnického opisuje vojnové udalosti v Čiernom Balogu a po jeho vydaní bol Čierny Balog označený za povstaleckú obec.
- * V Čiernom Balogu po II. svetovej vojne postavili prvý kultúrny dom na Slovensku. Oficiálny názov – Osvetová beseda Petra Jilemnického.
- * Prvé celoslovenské stretnutie ľudí s rovnakým priezviskom / Kováčik / sa uskutočnilo 15.09.2001 v Čiernom Balogu. Na stretnutí sa konštatovalo, že Kováčikovci majú spoločného predka / Lukáša Muránskeho / a tvoria najväčšiu rodinu na Slovensku.

Najväčšie osobnosti, ktoré sa narodili, alebo pôsobili na území dnešnej obce

meno – účinkovanie		pôsobnosť
Jozef Dekrét – Matejovie – lesmajster	*12.07.1774-18.01.1841	rodák - vid' rok 1774
Štefan Petruš – kňaz a spisovateľ	*29.10.1793-19.09.1831	vid' rok 1810-1818
Gustáv Kazimír Zechenter – Laskomerský – lesno-banský lekár a spisovateľ	*04.03.1824-20.08.1908	vid' rok 1853-1868
Július Bartoš – Šuko – kapelník ľudovej hudby	*21.02.1933-25.03.2006	rodák - vid' rok 1933

Z príležitosti osláv 400 rokov od prvej písomnej zmienky, starosta obce udelil titul „**Čestný občan - obce Čierny Balog**“ a odovzdal „**Ďakovné listy**“ – domácim, ale aj rodákom za podporu a vzájomnú spoluprácu pri rozvoji obce, spojené so zápisom do pamätnej knihy obce.

Titul „**Čestný občan - obce Čierny Balog**“ bol udelený:

		narodený	Pôsobnosť
1	Ladislav Ťažký	19.09.1924	Rodák - spisovateľ – vid' rok 1924
2	Peter Kováčik	06.06.1936	Rodák - spisovateľ – vid' rok 1936
3	Jozef Poláček	27.12.1904	kňaz – vid' rok 1929 – in memoriam. Zomrel 13.08.1974
4	Ján Kováčik	04.12.1962	Rodák - konateľ spoločnosti FORZA Production House. Mecén monografie Peter Kováčik, Ladislav Ťažký a kol. – Čierny Balog monografia. Vydavateľstvo Forza 2003. Monografiu venoval do každej rodiny na Čiernom Balogu. Tento ušľachtilý vlastenecký čin, hovorí o láske k svojmu rodisku a jeho dnešným i budúcim generáciám.

Ďakovný list – bol odovzdaný 35 jednotlivcom – rodákom a osobám pôsobiacim na území dnešnej obce, ktorí svojou prácou - v oblasti kultúrneho, spoločenského a hospodárskeho života prispeli k povzneseniu života v obci.

Významné medzníky histórie obce Čierny Balog - rekapitulácia:

- **11. jún 1607** – Prvá oficiálna zmienka o existencii drevorubačskej osady Krám – Čiernom Hrone, miesta trvalého osídlenia na území dnešnej obce Čierny Balog - v pokynoch cisára Rudolfa II z rodu Habsburgov - pre ustavenie lesného šafára v Brezne.
- **15 august** – významný pamätný deň - slávenie **Nanebovzatie Panny Márie**, ktorému je zasvätený kostol v osade Balog a konajú sa aj hody. Prvý krát sa objavuje v roku **1616**, keď v piatok po Nanebovzatí Panny Márie bol v Banskej Bystrici ukončení dlhoročný spor medzi mestom Breznom a Lupčianskym hradným panstvom o škriepne územia na Čiernom Hronci. Tento moment využila banská komora a pokračovala v kolonizácii údolia Čierneho Hrona proti prúdu rieky. Naviac **16. augusta 1810** bol do nového kostola /1804/ vtedajšom Čiernohronskom Balogu, investovaný **Štefan Petruš**, v poradí ako druhý farár. Začal písať latinskú kroniku obce, prvé historické spracovanie vývoja osídlenia a podmienok života na Čiernom Hrone.
- **1. január 1787** – cirkevné osamostatnenie sa farnosti na Čiernom Hrone /od Brezna /, zlúčenie osád ležiacich na pravom brehu Čierneho Hrona tzv. breznianskom území, s osadami na ľavom brehu, na komorskej strane do spoločného názvu **Čierny Hronec** /Nigro Rhonitz. /.
- **rok 1804** – vysviacka nového kostola. Pretože nový kostol a fara bola postavená oproti osady Balog, začína vznikať nový názov všetkých osád - **Balog** s prívlastkom **Čiernohronský**, pretože zahŕňal všetky drevorubačské Handle.
- **1. január 1887** – vznik dnešného názvu **Čierny Balog** (v tom čase aj **Fekete Balog** - názov na maďarských úradoch). Názov vznikol pri oslavách 100-ého výročia vzniku samostatnej farnosti a zlúčenia založených osád na Čiernom Hrone.

ZÁVEROM ...

... KTO DOBRE POZNÁ ZIMNÉ, JASNÉ BALOCKÉ NEBO, VIE, ŽE OD KOSTOLNEJ VEŽE PÄŤ PALCOV DOPRAVA SVIETI ZORNIČKA A DVA, TRI PRSTENNÍKY VĽAVO VEĽKÝ VOZ. ALE NAJJAGAVEJŠIA HVIEZDA JE ZORNIČKA. TEJ SA ČIERNY BALOG TAK PÁČI, ŽE ČASTO SA NEVIE S NÍM ROZLÚČIŤ, A POZERÁ AJ ZA DŇA. POVRÁVA SA AJ TO, ŽE KEĎ SA NA ňU DLHŠIE ZAHĽADÍTE, ZAČNE VÁS HRIATĚ

PETER KOVÁČIK – TVORIVÝ POBYT - VYDAVATELSTVO PERFEKT 2000

Naším poslaním je uchovanie tradícií, zveľaďovanie kultúrneho dedičstva odkazu našich predkov a národného povedomia. Cieľom tejto štúdie je podať ucelený obraz o balockej minulosti, s rešpektovaním zásady – udalosti a zmeny nekomentovať, ale zobrazovať. Človek sa musí vyrovnat' s históriou a prirodzene sa nemá vyhýbať ani problematickým dejinným etapám.

Posledné vedecké výskumy dokazujú, že predstavy o budúcnosti v každom z nás, idú ruka v ruku so spomienkami na minulosť, na ich vyvolanie človek používa totiž tie isté časti mozgu. Predstava budúcnosti teda ani u jednej žijúcej osoby, nie je možná bez poznania minulosti. Minulosť je odrazom pre budúcnosť. Veľavravne vyjadrené - **kto nepozná svoju minulosť nebude mať ani budúcnosť**.

Verím, že predchádzajúce riadky nás všetkých presvedčili, že môžeme byť hrdí na bohatú – udalosťami a skutkami naplnenú minulosť obce Čierny Balog a osobnosti, ktorí túto minulosť usmerňovali. **Posolstvo otcov zachovaj nám pane**. To je dobrá predzvesť, ktorá nám dáva nádej, že naše rodisko, jeho stálych obyvateľov a ich deti čaká perspektívna budúcnosť.

Brezno: 1. mája 2009

Milan Kováčik – Komovkove

Použité informačné zdroje :

- 1/ Obecný a Matričný úrad v Čiernom Balogu
- 2/ Štátny oblastný archív Banská Bystrica – ŠOA.
- 3/ Štátny ústredný banský archív Banská Štiavnica - ŠUBA
- 4/ Štefan Petruš – Historico - statistica parochiae Nigro – Hronczenzis sciagrafia - Anno 1818 / Latinská farská kronika obce Čierny Balog spracovaná farárom v rokoch 1810-1818 /
- 5/ Albert .Stránsky – Drevorubači na Čiernom Hrone na rozhraní XVIII a XIX storočia
Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo rok 1969
- 6/ Ján Zemko a kol. – Čierny Balog partizánska obec - monografia, Martin: Osveta, 1975
- 7/ Ján Kamenský, Peter Tkáč, – Čo napísali dejiny o našej farnosti – Čierny Balog: Rim.- kat. farský úrad, 2000. Výber z farskej kroniky obce Čierny Balog.
- 8/ Miroslava Kobelová – Dejiny farnosti Čierny Balog - diplomová práca UK Bratislava – pod vedením ThDr. Gabriela Brendzu, PhD. Vydané Baďin 2006.
- 9/ Róbert Binder – Osadníci na Horehroní – Vydalo Stredoslovenské vydavateľstvo rok 1962
- 10/ Ladislav Kvietok – Život v lesoch na Horehroní, Vytlačila kníhtlač. grafika v Rožňave 1948.
- 11/ Július Alberty – Formovanie robotníckej triedy v obvode Brezna – Vydavateľ. Osveta 1981
- 12/ Anton Hreblay – Brezno a okolie – Štátne telovýchovné nakladateľstvo Bratislava 1954
- 13/ Martin Rázus – Júlia. Vydala Matica Slovenská v Turčianskom Sv. Martine 1940.
- 14/ Anton Špiesz – Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680-1780. Vydalo Východoslovenské nakladateľstvo Košice 1983
- 15/ Karol Rapoš – Mesto Brezno národnému bohatierovi Vydal Turčiansky sv. Martin 1929
Kniha obsahuje stručne celé dejiny mesta Brezna
- 16/ Karol Rapoš – Dejiny EV. A.V. Breznianskej (v súvisi s dejinami mesta Brezna n. Hr.)
vydané Tlačou kníhtlačiarne bratov Rázusovcov v Liptovskom Sv. Mikuláši 1938
- 17/ Dejiny Rím. - katolíckej farnosti v Brezne –http://fara.brezno.szm.sk/dejiny_farnosti1.htm
- 18/ A. Schuster a kol. – Brezno sedemstoročné – vydalo Stredoslovenské vydavateľstvo 1965,
- 19/ Božena Němcová – Chyže pod horami – Obrázky zo Slovenska napísané r.1858
- 20/ Pavol Kuzmány – Rozmarné črty – Vydavat. Tatran 1949 - Povedka „ U Medveďov „
- 21/ G. K. Zechenter – Laskomerský: Päťdesiat rokov slovenského života - Tatran 1974
- 22/ Ladislav Ťažký – Host' majstra čerta. Vydali Mladé letá roku 1985
- 23/ Peter Jilemnický – Kronika – Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1957
- 24/ Tagányi Károly – Magyar erdészeti oklevéltár, I 287 – 291 Budapest 1896 - SNK Martin
- 25/ Ján Mlynárik – Čiernobalocký štrajk. Stredoslovenské vydavateľstvo 1963
- 26/ František Kreutz – Heľpianska bosorka, Osveta 1985, povedka Ďuro Kováčik Peniažkove
- 27/ Róbert Róm bohoslovec: HRONEC – monografia. V Hronci 1. augusta 1926.
- 28/ Peter Kováčik, Ladislav Ťažký a kol. – Čierny Balog monografia. Vydavateľstvo Forza 2003
- 29/ Eva Furdíková – O čom nemlčia cirkevné matriky – Čierny Balog v c. matrikách. B.B. 2008

Dokumenty:

- A/ Služobné pokyny cisára Rudolfa II z rodu Habsburgov- pre ustavenie lesného šafára v Brezne z 11.júna 1607. Kópia originálu z OSTERREICHISCHES STAATARCHIV 1030 WIEN, Nottendorfer Gasse 2., vo vlastníctve obce Čierny Balog, včetně prekladu celého obsahu sa nachodia na www.ciernybalog.sk
- B/ Archív. Štátny ústredný banský archív v Banskej Štiavnici. Archívny fond: Banská komora, Dokument: Inv. č.80 – Popis osád v obvode Banskej komory Banská Bystrica, z roku 1710 strana 247-3. - Drevorubačská osada Čierna Voda
- C/ Rímsko-katolícky farský úrad Brezno – Piaristická knižnica,
Dokument: -Conversi ex Nigro Hronec filiali Brizno: Parochia per R. Simonen a S. Francisco Seraphico Scholar Piar p.t. Parocho Briznobanyensi 1.6.7.4.
- D/ V prílohe – Vývin obyvateľstva v údolí Čierneho Hrona – roky 1710 - 2001 – podľa osád – Situačná mapka a erb obce Čierny Balog. Môže slúžiť ako titulná stránka štúdie

Vývin obyvateľstva v údolí Čierneho Hrona - roky 1710 - 1813

P.č	Názov osady v súčasnosti	Pôvodné osady - rok vzniku	Prvý výkaz z roku 1710 – po vypálení osád Kurucmi 1709 Udáva počet len mužského osadenstva - mužov a chlapcov			Prvé sčítanie ľudu roku 1787 Autor Julius Alberty Str. 71			Sčítanie ľudu r. 1813 Podľa farára Štefana . Petruša		
			Domov	mužov / chlapcov	mužov spolu	Domov / domácností	mužov / žien	spolu	domov	mužov / žien	spolu
		Najstaršie osady vznikli medzi r.1564 - 1635									
1	Krám	Krám / 1564-1607 /	4	14 / 8	22	Neuvádza sa samostatne			31	112 / 103	215
2		Nový Krám - po r. 1918	-	-	-	započítané do Závodia			-	-	-
3	Medved'ov	U Medved'ov	4	13 / 8	21	11 / 19	50 / 40	90	17	78 / 63	141
4		/ 1615-1635 / Dolina	2	7 / 4	11	5 / 6	16 / 18	34	6	16 / 24	40
5	Balog	Balog / 1615-1635 /	8	26 / 14	40	18 / 39	87 / 85	172	30	105 / 110	215
6		Jergov / 1615-	4	7 / 7	14	8 / 14	42 / 37	79	13	48 / 47	95
7		Vydrovo ...od r.1836	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8		Závodie / 1615-1635 /	3	4 / 2	6	25 / 42	101 / 104	205	10	30 / 33	63
9	Fajtov	... okolo r. 1635	11	20 / 10	30	24 / 53	129 / 100	229	49	202 / 172	374
10	Jánošovka	...okolo r. 1850	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Pustô	...okolo r. 1811	-	-	-	-	-	-	10	24 / 28	52
12	Komov	Komov .. okolo r.1635	9	22 / 12	34	22 / 46	112 / 99	211	36	153 / 140	293
13		Latky ... okolo r.1896	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Dobroč	...okolo r.1700	4	7 / 8	15	23 / 42	114 / 103	217	48	189 / 169	358
15		Sihla	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Celk. počet		49	120 / 73	193	136 / 261	651 / 586	1237	250	957 / 889	1846
	Počet osôb na jeden dom		1 dom =3,9 muža tj asi 8 osôb			1,9 domácností a 9 osôb			7,4 osôb		

Pozn.: Roku 1815 zostavil výkaz obyvateľstva aj J. Dekrét Matejovie- rozvrstvený z hľadiska pracovného zaradenia / drevorubači, uhliari.../
Výkaz je publikovaný v knihe R. Binder Osadníci na Horehroní.

Vývin obyvateľstva v údolí Čierneho Hrona - roky 1836 - 1896

P.č.	Názov osady v súčasnosti	Pôvodné osady - rok vzniku	Rok 1836		Výkaz z roku 1896		
			domov	spolu	Podľa R.Binder-Osadníci na Horehroní / neudáva sa počet chlapcov /		
		Najstaršie osady vznikli medzi r.1564 – 1635			Domov / rodín	mužov / žien	spolu
1	Krám	Krám	45	282	68 / 134	205 / 231	436
2		Nový Krám - po r. 1918	-	-			
3	Med'veďov	U Med'veďov	30	190	57 / 107	176 / 204	380
4		Dolína	9	46	15 / 32	59 / 50	109
5	Balog	Balog	40	281	61 / 125	225 / 232	457
6		Jergov	13	107	21 / 34	60 / 59	119
7		Vydrovo.. od r.1836	6	-	10 / 17	27 / 27	54
8		Závodie	10	48	12 / 32	47 / 50	97
9	Fajtov		39	477	45 / 96	182 / 166	348
10	Jánošovkaokolo r. 1850	25	-	38 / 74	124 / 139	263
11	Pustôokolo r. 1811	25	61	41 / 90	139 / 163	302
12	Komov	Komov	45	291	56 / 109	146 / 184	330
13		Latky ..okolo r. 1896	-	-	9 / 25	30 / 40	70
14	Dobroč	Dobroč.. okolo r.1700	89	483	111 / 261	434 / 465	899
15		Sihla					
	Celkový počet		376	2 266	544 / 1136	1 854 / 2 010	3 864
	Počet osôb na jeden dom		6,0 osôb		2,1 rodiny a 7,1 osôb		

HRONEC ↑ ↑ BREZNO 10 km

ČIERNY BALOG

